

Sarány Orsolya¹

Párhuzamos valóságok termelése. Az úzvölgyi katonatemetőben történt interetnikus konfliktus román és magyar médiareprezentációjának összehasonlítása

Kivonat

A romániai románok és magyarok közti viszonyra 2019-ben az úzvölgyi katonatemetőben történt események voltak hatással, amikor a Bákó megyei Dormánfalva önkormányzata kialakított egy parcellát a Hargita megyei Csíkszentmárton községhez tartozó sírhelyen. A székelyföldi magyar községhez tartozó első és második világháborús sírhelyen román nemzetiségű katonák emlékére állított parcella 2019. június 6-i felavatása román–magyar konfliktusba, fizikai erőszakba torkollott. A fizikai konfliktust számos esemény előzte meg, mint temetőfoglalások, temetőlezáráások, tüntetések és nacionalista megnyilvánulások, amely eseményekbe a politika, a civil szféra, különböző romániai hatóságok és a média is bekapcsolódott. Úzvölgye település, illetve a temető is öt évtizede tartó megyehatárvita tárgyát képezte, a területet Hargita és Bákó megye is sajátjaként tartotta számon. Erre a tulajdonjogi és közigazgatási vitára telepedtek rá eltérő, ellentmondásos valóságértelmezések a magyar és a román oldalról is – az egyik oldal a másik valóságértelmezését pedig provokációként élte meg. Ezek az eltérő értelmezések vezettek végül a fizikai összeütközéshez. Ez a konfliktus a párhuzamos interpretációk által a román–magyar csoportviszonyok újraleképezésére, újratermelésére volt alkalmas, az eltérő interpretációk manifestálták a románok és magyarok közti ellentéteket, szembenállást. Ezeknek a párhuzamos interpretációknak a megalkotásában és reprezentálásában a romániai román és magyar nyelvű média is aktív szerepet töltött be. Jelen tanulmányban összehasonlítom, hogyan mutatta be a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média azokat az eseményeket, amelyek az úzvölgyi katonatemetőben történt román–magyar fizikai konfliktushoz vezettek. Arra is reflektálok, hogy milyen valóságértelmezéseket kínál a helyi román és magyar nyomtatott média, és hogyan próbálják az alternatív, olykor párhuzamos interpretációikat egy ilyen konfliktusos helyzetben az általános elfogadott valóságértelmezéssé tenni. Az elemzés során Van Dijk kritikai diskurzuselemzését használom. Ezzel a módszerrel hasonlítom össze a székelyföldi román és a magyar nyomtatott média diskurzusát, valamint a médiában közvetített országos és helyi politikai diskurzust. Szisztematikusan azt vizsgálom, milyen definíciós kísérleteket javasolnak a szereplők az eseményekre (mi történt?), milyen okokat sorolnak fel, kik az érintett társadalmi ágensek, ezek milyen szerepben jelennek meg, és kiket jelölnek meg felelősként.

Kulcsszavak: médiareprezentáció, klasszifikációs küzdelem, párhuzamos társadalmak, alternatív valóságok, úzvölgyi katonatemető

1 PhD-hallgató a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Doktori Programjában. E-mail: saranyorsi@gmail.com

Abstract. Production of parallel realities. Comparison of the Hungarian and Romanian language media representation of the interethnic conflict from the Úz Valley military cemetery

In 2019, the relationship of Romanians and Hungarians living in Romania was overshadowed by the conflict that happened in the Úz Valley military cemetery. The conflict was triggered when Dormánfalva from Bákó County built a memorial in the cemetery – belonging to Csíkszentmárton, a Hungarian village in Hargita County – to honour the Romanian soldiers supposedly buried there. The cemetery has been a subject of county border disputes for decades: both Bákó and Hargita counties consider the area as their own. This administrative debate culminated three years ago in cemetery closures, cemetery occupations, protests, nationalist manifestations, involving politics, civil society, various Romanian authorities and the media. In this study, I compare how the Hungarian and Romanian language print media from Szeklerland presented the events that led to the Romanian-Hungarian physical conflict in the Úzvölgy military cemetery, reflecting on what kind of interpretations of the reality was offered, represented in the local media of the two nations. Using Van Dijk's critical discourse analysis, I compare the media discourse of the local Hungarian and Romanian newspapers, and the local and national political discourse presented in the media, and analyze the different definitions of reality represented in the media.

Keywords: media representation, classification struggles, parallel realities, interethnic conflicts, Úz Valley military cemetery

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Sarány Orsolya (2021). Párhuzamos valóságok termelése. Az úzvölgyi katonatemetőben történt interetnikus konfliktus román és magyar médiareprezentációjának összehasonlítása. *Erdélyi Társadalom*, 19(2), 99–132. <https://doi.org/10.17177/77171.263>

A tanulmány ingyenesen letölthető a CEEOL-ról: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=928> és a GESIS adatbázisából: <http://www.da-ra.de/dara/search?lang=en&mdlang=en>.

I. BEVEZETŐ

A romániai románok és magyarok viszonyát 2019-ben az úzvölgyi katonatemetőben történtek árnyékolták be, amikor a Bákó megyéhez tartozó Dormánfalva önkormányzata egy 52 betonkeresztből, valamint egy ortodox keresztből álló parcellát alakított ki a sírhelyen az ott eltemetett román katonák emlékére. A probléma gyökere az, hogy a terület, amelyen az első és második világháborús katonai temető fekszik, évtizedek óta megyehatárvita tárgyát képezi, hiszen Bákó és Hargita megye is sajátjának tekinti a területet hivatalos, de ellentmondásos dokumentumokra hivatkozva. Bákó megye többségében román lakosságú, Hargita megye pedig a Székelyföldet alkotó három, többségében magyar lakosságú megye egyike. A sírhely létrehozásának körülményeiről a románok és a magyarok nem értenek egyet.

Ez a közigazgatási és tulajdonjogi vita 2019-ben² elhagyta ezt az adminisztratív szintet, és áttevődött interetnikai szintre, a temetőlezárások, temetőfoglalások, tüntetések, nacionalista megnyilvánulások szintjére. Ennek kicsúcsosodása a parcellaavatás volt. Tehát úgy is fogalmazhatók, hogy a sírkert törvényes tulajdonlásáért folyó vitára rátelepedett egy szimbolikus, alternatív valóságértelmezéseket felkínáló küzdelem. Ez szociológiai szempontból fontos kérdéseket vet fel, hiszen ezek a valóságértelmezések az emberek tudatát, identitását, a csoportviszonyokat befolyásolják. Az eltérő valóságinterpretációkat a romániai román többség és magyar kisebbség helyi szinten és országos szinten is alakította, több, eltérő diskurzus felépítése és terjesztése által. Így az alternatív valóságértelmezésbe beszállt a politika, a történészek, a diplomaták, de fociult-rák, a rendfenntartó erők, az egyházak képviselői, a civil szféra, a média is.

Jelen tanulmányban összehasonlítom, hogyan mutatta be és értelmezte a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média azokat az eseményeket, amelyek végül az úzvölgyi katonatemetőben történt román–magyar fizikai konfliktushoz vezettek. Ez az eseménysorozat apropót adott arra, hogy a többségi román és kisebbségi magyar viszonyt újraleképezzék. Ennek a reprezentációnak volt az egyik fő tere a média, amely maga is hozzájárult az események interpretálásához. A tanulmány azt vizsgálja, milyen alternatív valóságértelmezéseket kínált fel a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média, amelyek alapján a román–magyar csoportviszonyokat érteni és ezt a konfliktust magyarázni lehet.

2. ÉLMÉLETI KERET

Bourdieu szerint minden közösség harcmező, amely harcmező tétje a hovatartozás, valamint legitim értékelés feltételeinek és szempontjainak a meghatározása. Vagyis azon jellemzőknek a kiszabása, amelyek biztosítják ennek a közegnek a hatékonyságát és hasznát. A jellemzők tehát tőkék. Bourdieu szerint csak a harcmezőn megfelelően kialakított pozícióban tudnak a harcmező különböző ágensei olyan magatartásformákat színre vinni, amelyek mások elismerését váltják ki. Az elismerés pedig szimbolikus tőke. A szimbolikus tőke mindig észlelésen alapszik, és az adott mező észlelési és értékelési kategóriának a függvénye. Az ágensek célja tehát olyan elismerésre méltó pozíciót betölteni a harcmezőn, ahonnan a számukra kedvező észlelést tudják általánosan érvényessé tenni és így egyre több tőkét felhalmozni. A szimbolikus tőke felhalmozása pedig „olyan cselekvőket feltételez, akiknek a gondolkodásmódja teljes mértékben arra irányul, hogy felismerjék és elismerjék, mit javasolnak nekik, és azt hihetőnek is tartsák, és ez bizonyos esetekben az engedelmességgel és alárendeléssel egyenlő” (Bourdieu, 2002: 161). Ebben a kontextusban nyer értelmet az eltérő valóságábrázolások küzdelme: az adott sajtóorgánumok azért küzdenek, hogy az általuk érvényesnek vélt „valóság” váljon az általánosan elfogadottá, így ők tudják megszabni azokat a kereteket, amelyekkel a román–magyar csoportviszonyokat, valamint ezt a konfliktust értelmezni érdemes.

2 Közigazgatási és tulajdonjogi szempontból a temető területe Csíkszentmártonhoz tartozik, azonban azt a Bákó Megyei Ingatlannyilvántartó Hivatal Dormánfalva területeként telekkönyvezte. A két megye képviselőinek kérésére a területet több alkalommal hivatalosan újra akarták telekkönyveztetni, azonban ez mindig elmaradt. Ezeket a közigazgatási, tulajdonjogi, telekkönyvezési és dokumentációs vitákat a továbbiakban az adminisztratív vitaként jelölöm.

Bourdieu szerint ugyanakkor a regionális identitásért, illetve a régiók szimbolikus uralásáért folyó harcok a klasszifikációs küzdelmek egyik sajátos változatát képezik, „melyekben egyénileg, szétszórt állapotban vagy kollektíve, szervezett formában vesznek részt a küzdők és amelyek tétje szimbolikus vagy gazdasági előnyök és erőviszonyok megőrzése vagy megváltoztatása; vagy úgy is fogalmazhatjuk, hogy a társadalmi identitás (objektív vagy szándékolt) szimbolikus kifejeződéseihez kapcsolódó anyagi vagy szimbolikus árak képzését érintő szabályok megőrzése vagy megváltoztatása” (1985: 17). Bourdieu szerint tehát a regionalista klasszifikációs küzdelmek célja annak a szimbolikus hatalomnak a felbolygatása, amely az uralkodó – értsd az adott kontextusban általánosan elfogadott – identitásokat megszabja, azért, hogy más identitasokat, illetve azok legitimitását is jóváhagyják. Azaz a küzdők el akarnak fogadtatni új fölosztási elveket, hogy saját érdekeik mentén tudják meghatározni a társadalmi világ definíciós elveit. Ehhez pedig elengedhetetlenek a szimbolikus eszközök. A kedvező fölosztás regionalista viszonylatban gazdasági és szimbolikus előnyökkel is jár. Tehát Bourdieu szerint a régió, valamint a regionális identitásokért folytatott harc összefügg a szimbolikus és gazdasági uralommal, mivel a „megnevezéséért, területének kijelöléséért, a reprezentáció identitásdiskurzusainak ellenőrzéséért folytatott verseny tétje [...] a régió fölötti szimbolikus uralom és a gazdasági pozíciók megszerzése, illetve megtartása” (Patakfalvi-Czirják & Zahorán, 2017: 111).

Ezért fontos az eltérő, régiókhoz kötött valóságrepresentációk elemzése, amelyek szintén az észlelésen alapulnak, és szintén fölosztási elveket akarnak elfogadtatni vagy felbolygatni. Az ilyen jellegű szimbolikus küzdelmeknek a székelyföldi régió esetében hatványozott tétjük van, hiszen ott a román és magyar valóságábrázolások állandóan küzdenek egymással. Abban a régióban a terek szimbolikus elfoglalása, megjelölése kiemelten fontos azon pozíciók megtartásában vagy megszerzésében, amelyekből lehetőség nyílik adott valóságrepresentációt, fölosztási elveket általánosan elfogadottá tenni, s így a régió fölötti uralmat legitimálni. Az úzvölgyi konfliktus is a klasszifikációs küzdelmek eme regionális, specifikus kategóriájába sorolható: a temető szimbolikus megjelölésével a felek a tér feletti tulajdonjogot akarják kifejezni, azzal a céllal, hogy a temető, régió uralása által, vagyis a harcmezőn folyó küzdelem „nyerteseként” szimbolikus és gazdasági tőkéket tudjanak felhalmozni.

A román–magyar párhuzamos valóságábrázolások összehasonlítása más szempontból is lényeges. A többségivel párhuzamos kisebbségi társadalommal foglalkozó hazai szakirodalom szerint a média szerves eleme a párhuzamos társadalmak alapját képező intézményrendszernek, mégis keveset foglalkozik azzal, hogyan járul hozzá a média ezeknek a párhuzamos társadalmaknak és a társadalmakhoz csatolható valóságoknak az építéséhez, alakításához. Vagyis azzal, hogy hogyan is zajlik a valóság ábrázolásáért folyó szimbolikus küzdelem, illetve hogyan érvényesíti a csoportérdekeket az adott alternatív valóság. Az úzvölgyi eseményeket is a párhuzamosság szemszögéből érdemes vizsgálni, hiszen csak ilyen szempontból nyer egyáltalán értelmet a 2019-ben Dormánfalva által épített ellenemlékmű emelése a katonai sírkertben.

A bourdieu-i fogalmakat Brubaker nemzetiesítő államok, nemzeti kisebbségek, valamint az anyaországok hárompólusú modellje is használja. Brubaker a modell három ágensét három különböző mezőnek tekinti, a modell pedig a nemzetiesítő állam, az anyaország és a kisebbség közötti triadikus kapcsolatot ábrázolja. A szerző szerint a nemzeti kisebbségek a három mezőben kialakuló, egyszerre működő nacionalizmusok vonzásában működnek, miközben eme na-

cionalizmusok kölcsönösen befolyásolják egymást. Ez a modell jelen tanulmányban is hasznos, hiszen a konfliktusban eme három ágens ezeknek reprezentációi küzdenek egymással.

A Brubaker-féle modellben a percepcióknak és reprezentációknak kiemelkedő szerepe van. A hárompólusú viszonyrendszer egyik központi eleme az, hogy a mezők kölcsönösen megfigyelik egymást, azaz a másik mezőn belüli relációkat és cselekvéseket. Azonban:

„A folytonos és kölcsönös megfigyelést nem passzív folyamatként kell elképzelnünk, nem úgy, mintha csak a többi mezőben megnyilvánuló szokatlan viselkedések regisztrálását vagy átírását jelentené. Inkább szelektív figyelmet, interpretációt és reprezentációt jelent. Gyakran válik vitatottá az, hogy miként interpretáljanak más mezőket; ez az interpretáció az adott mező aktorai közötti reprezentációs küzdelmek tárgyává válik.” (Brubaker, 2006: 73)

A reprezentációk egyrészt az adott mezőkön belüli pozíciók közti küzdelmek központi elemei, másrészt a hármass viszonyrendszerre is hatással vannak. Tehát ezek a reprezentációk, noha egy másik mezőben történet dolgok és események interpretációit foglalják össze, azt is vizsgálják, hogy azok az adott mezőben milyen hatással lesznek. Tehát az eltérő valóság-reprezentáció érvényesítéséért adott mezőn belül és nem a három mező között küzdenek az ágenssek. Például, ha a nemzeti kisebbségek kisajátítanak egy szimbolikus teret, erre az anyaország és a nemzetiesítő állam is reagálni fog. Előbbi, mivel feladatának tekinti képviselni és védeni a nemzeti kisebbségeit, valószínűleg támogatni fogja ezt. A nemzetiesítő állam azonban gátolni fogja, mivel egy nemzeti kisebbség ilyen jellegű akciója kihívások elé állítja a nemzetiesítő állam nemzetiesítő törekvéseit. Azonban az anyaország mezőjén belül a kisebbségi érdekvédelem módjairól nincs egyetértés – pl. tárgyaljanak a román nemzetiesítő állam képviselőivel vagy sem, vegyenek-e részt a temető „megvédésében” stb. –, ezért a különböző szereplők különböző percepciói versengenek egymással a mezőn belül. Hasonlóképpen a nemzetesítő államon belül sincs egyetértés arról, hogy az adott államot hogyan kell nemzetállammá tenni, így arról sem, hogy a nemzeti kisebbségek szimbolikus térfoglalására hogyan kell reagálni. Ezeknek a módozatoknak a meghatározásáért küzdenek a mező ágensai a mezőn belül, míg látható, hogy ezek a valóság-interpretációk a másik mezőben történet dolgok hatására alakulnak ki.

A székellyöldi román és magyar nyomtatott médiában is többféle interpretáció jelent meg az úzvölgyi események kapcsán, amelyek mind különbözőféleképpen értelmezték, hogy mit kell lépni a másik mező „provokációjára”. Tehát beindul mindkét nyelvű médiában a küzdelem azért, hogy az általuk felkínált, akár médiánként eltérő valóságértelmezés legyen az uralkodó és általánosan elfogadott, miközben befolyásolják a másik két mezőt is.

Tehát jelen tanulmányban a média szerepét, annak interpretációit és reprezentációt vizsgálom. Azt, hogy miért kapott nagy médiafigyelmet az úzvölgyi konfliktus, és hogyan járult hozzá a média az eltérő valóságértelmezésekhez, amelyek annyira szembeállók voltak, hogy a konfliktus végül fizikai erőszakba torkollott. Véleményem szerint ennek a konfliktusnak a fő terepe a média volt, a különböző diskurzusok állandó „újramondásával”, a csoportviszonyok állandó leképezésével a média is állandóan provokált, állandóan reflektorfényben tartotta a nézeteltéréseket. Jelen tanulmány pedig azt vizsgálja, hogyan tud a média ilyen szerepben működni. Ezért fontos Luhmann megközelítése is számomra, aki *A tömegmédia valósága* című munkájában

mutatta be azt, hogy hogyan csomagolja a média az információkat hírértékű tartalommal, és ezzel hogyan tud mozgásba hozni indulatokat és szenvedélyeket. Luhmann szerint „a tömegmédiák a társadalom öningerlését szolgáltatják folyamatosan, egyéni és közösségi szinten egyaránt újratermelik az erkölcsi érzékenységet” (2008: 27). Ez azonban moralizáló beszédhez vezet, amelynek nem felel meg semmiféle ellenőrizhető kötelezettségvállalás. Luhmann szerint az erkölcs bemutatása és karbantartása látványos esetek kapcsán történik, mint gazfickók és áldozatok bemutatása. Luhmann szerint a konfliktusok bemutatása kedvez a tömegmédiáknak, mivel a konfliktusok a bizonytalanságra játszanak rá: a jövőre hivatkozva elnapolják a győztesekre és vesztesekre vonatkozó megváltó információt; ez feszültséget kelt, a kommunikáció megértésének oldalán találgatásra ad okot, bevon. A konfliktusok, botrányok pedig magukkal hozzák a normasértést is. Luhmann szerint a botrány nagyobb visszhangot kelt, élettel tölti meg az eseményeket, s kizárja az egyszerű normasértéskor elképzelhető megértő és megbocsátó megnyilvánulásokat, míg a botrányt fokozhatja az, hogy a botrányról ki hogyan nyilatkozik. A botrányok kapcsán pedig a tömegmédiák képesek felkelteni a közös érintettség és felháborodás érzését.

3. AZ ÚZVÖLGYI KATONATEMETŐRŐL ÉS A KONFLIKTUS ELŐZMÉNYEIRŐL

Úzvölgye egy falu Székelyföld peremvidékén, amely közvetlenül Bákó és Hargita megye határán fekszik. A település jelenleg lakatlan, 1956-ban is mindössze 178 lakosa volt, magyarok, románok és németek. Az utolsó lakos 2017-ben költözött el a faluból. Ám mindettől függetlenül az Úzvölgye település történelmi szempontból fontos: itt található Hargita megye legnagyobb katonai sírkertje, ahol első és második világháborúban elhunyt, különböző nemzetiségű katonák nyugszanak.

A Kárpátoktól keletre, a Moldova irányába húzódó Úzvölgyében az első és a második világháborúban is zajlottak csaták a magyar hadsereg, valamint a román hadsereg által támogatott orosz, illetve szovjet csapatok között (a csatákról részletesen: www.uz-volgye.ro). Az első világháborúban a területen a harcok 1916-ban kezdődtek, és egészen 1918-ig tartottak. Az úzvölgyi fűrésztelep mellett kialakított temetőben az első betemetés legkésőbb 1916. október 17-én történt. Az uz-volgye.ro weboldalon közzétett ismertető szerint ezen a napon Ozswald János honvédet hantolták el a temetkezésre kijelölt területen, „amely ekkor még a magyar királyi 39. honvéd gyaloghadosztály (m. kir.) hősi halottainak temetője volt. Értelemszerűen ez az ekkor még egyedüli temető gyorsan betelt, így további traktusok kijelölésére volt szükség; ekképpen alakult ki a hősi temető 1917-ből ismert struktúrája, öt, jól azonosítható hősi parcellával. A környező térségben zajló harctevékenység lecsendesülését követően, hozzávetőleg 1917. március 28. és augusztus 8. között vázlatrajz készült a temetőről”. A temető korabeli térképe a bécsi Kriegsarchivban található meg.

A trianoni békeszerződéseket követően Úzvölgye Romániához került, így a temető szintén román adminisztrálás alá esett. Ezt követően alakul ki a temető „második”, román alapítástörténete. A romániai Nemzeti Védelmi Minisztériumnak alárendelt Hősök Emléke Országos Hivatal (Oficiul Național pentru Cultul Eroilor – ONCE) forrásai szerint az úzvölgyi hősi temetőt a román Hősök Kultuszáért Társaság (Societatea Cultul Eroilor, az ONCE jogelődje) hozta

létre 1926–1927-ben, a völgyben talált katonai maradványok központosítására irányuló kiterjedt tevékenységet követően. Az ONCE álláspontja szerint (elérhető: www.once.ro), „habár az Úzvölgyi Hősi Temetőre vonatkozó statisztikák nem egyértelműek”, a temető többnemzetiségű jellege egyértelmű, hiszen itt több nemzet hőseit temették be. Az 1928. január 18. statisztika szerint, az 1917-es harcok 350 halottjának sírja közelében a Hősök Kultuszáért Társaság további 847 háborús halott maradványait központosította. Ezek közül 170 katona névlegesen azonosított (magyar – 108, német – 43, román – 8, szerb – 3, olasz – 2 és osztrák – 2) és 435 névlegesen azonosíthatatlan (magyar – 336, német – 78, orosz – 18 és román – 3), míg 242 halott nemzetiségét nem tudták azonosítani. Tehát az ONCE statisztikái szerint az 1920-as években a temetőben 1197 hősi halott maradványai találhatóak: 350 katona 1917-ből, és további 847 1926–1927-ből.

Az ONCE tájékoztatása szerint a sírkertbe a második világháború során is temettek el katonákat, az 1988-as temetői nyilvántartó lap szerint további 108 német katonát helyeztek itt végső nyugalomra, az itt elhantolt katonák száma tehát összesen 1306.

Az ONCE kiemeli: a temetőben eltemetett román katonák számát illetően az 1928-as statisztikákhoz képest – amely tizenegy román hőst említ, ebből nyolc névlegesen azonosított és három névlegesen azonosíthatatlan –, az 1988-as temetői nyilvántartó lap (amely semmilyen dokumentumforrást nem említ) 148 (vagy 149) román háborús halottra hivatkozik – ezeknek a katonáknak az emlékére hozta létre a katonai temetőben Dormánfalva önkormányzata az emlékhelyet. Ez azonban tévedés, amelynek oka az ONCE szerint az, hogy azok, akik az 1988-as nyilvántartást készítették, összesítették az Úzvölgyében (románul Valea Uzului) eltemetett, névlegesen azonosított román háborús halottakat az Úzmezőben (Poiana Uzului) eltemetett, névlegesen azonosított román háborús holtakkal. Utóbbi egy másik első világháborús katonai temető, amelyet a két világháború közötti időszakban felszámoltak, az ott található maradványokat pedig a kománfalvi (Comănești) temetőben központosították.

Tehát összességében az úzvölgyi katonai temetőben tizenegy román és 794 magyar katona nyugszik (az azonosíthatatlan katonákon kívül), a sírkert így Hargita megye legnagyobb és legjelentősebb első világháborús emlékhelye. Az adminisztratíván Csíkszentmártonhoz tartozó területen 1994-ben második világháborús emlékművet állítottak, ahol évente augusztus 26-án tartanak megemlékezéseket. A temetőben az 1990-es években helyreállítási munkálatok folytak, majd 2011-ben újabb felújítási munkálatok kezdődtek Csíkszentmárton önkormányzata és helyi szervezetek kivitelezésében. 2015-re hatszáz fakeresztet helyeztek el temetőben, és a sírkert kerítését is helyreállították.

A romániai románok és magyarok közti 2019-es konfliktust az előzte meg, hogy a Bákó megyei Dormánfalva önkormányzata egy 52 betonkeresztből, valamint egy ortodox keresztből álló román parcellát alakított ki a katonai sírkertben. Mindez egyoldalúan történt, anélkül hogy Csíkszentmárton önkormányzatát tájékoztatta volna erről, magyar katonák maradványai fölé. Ez az akció, ahogy arra már korábban reflektáltam, a Bákó és Hargita megye közti, több évtizedre visszavezethető megyehatárvita kicsúcsosodása volt.³

3 Az 1972-ben kezdődő adminisztratív vita kronológiája elérhető: <https://uz.hargitamegye.ro/hatarvita-kronologia/>.

A két megye különböző állami intézményeinek, illetve a két településnek a képviselői több alkalommal találkoztak 1968 óta, hogy a két megye határának újrarajzolásáról tárgyaljanak, eredménytelenül. Úzvölgye települést, amelynek területén a katonai sírhely is áll, az 1968-as megyésítési törvény a Hargita megyei Csíkszentmártonhoz sorolta, a település tulajdonjogát egy 2010-es kormányhatározat is megerősíti. Azonban a területet a Bákó megyei Dormánfalva is sajátjának tekinti, a két megye kataszteri hivatalának vezetői között 2001-ben kötött egyezsége hivatkozva, amely megváltoztatta a két megye közti határt, és Úzvölgyét Dormánfalvához sorolta. Ezen egyezés alapján 2019 márciusában a moldvai román település önkormányzata, Constantin Toma polgármester előterjesztése nyomán áthelyezi az úzvölgyi katonatemetőt a település magánvagyonából a település közvagyonába, majd az 1988-as temetői nyilvántartási statisztikákra hivatkozva, az ott eltemetett román katonák emlékére kialakít egy parcellát a nemzetközi sírhelyen. Csíkszentmárton község vezetői 2019 áprilisában fedezik fel a – szerintük törvénytelenül – épített emlékhelyet. Az akkori községvezető, Gergely András, azonnal tiltakozó jegyzéket küld a Dormánfalvi Polgármesteri Hivatalnak, amelyre a dormánfalvi vezetők válaszolnak is, kiemelve, hogy törvényesen, a hadügyminisztérium engedélyével, a kulturális minisztérium támogatásával jártak el, és hogy a Bákó megyei kataszter szerint a temető Dormánfalva részét képezi (Iszlai & Szüszer, 2019). Dormánfalva polgármestere, a hadügyminisztérium kutatásaira hivatkozva kijelenti: az úzvölgyi sírkertben több, az első és második világháborúban elesett román katona van eltemetve (Bedő, 2019a), az ő tiszteletükre a 2019-es trianoni emlékv keretében állították a sírkertben az emlékművet.

Az építkezés híre hetekig nem éri el a romániai magyar médiát, nyilvánosságot, ezt csak 2019 áprilisának legvégén, május legelején „fedezik fel”. Ekkor osztott meg a Facebook-oldalán a Székely Virtus Hagyományőrző Egyesület egy bejegyzést, fotókkal együtt, a dormánfalviak által az úzvölgyi katonatemetőben épített betonkeresztekről és ortodox emlékműről, hangsúlyozva: a sírkertben kialakított „román parcellát” a Bákó megyéhez tartozó település előljárói május 17. és 19. között akarják felavatni, így emlékezve meg a román nemzet hőseiről (Iszlai & Szüszer, 2019). Az egyesület Facebook-oldaláról azóta a bejegyzés eltűnt. Ez a poszt volt az, amely beindította a magyar sajtóban a valóságértelmezések gyártását: a hírt először a *Székelyhon.ro* portál írta meg, tőlük vette át az *MTI*, a hírügynökségi anyagot pedig a teljes erdélyi magyar média lehozta. A „román temetőfoglalás” így a székelyföldi magyar sajtó és közvélemény központi témája lett.

A konfliktus első pár hetében – 2019. április vége, az újonnan épített parcella felfedezése és június 6., a román emlékmű felavatása közötti időszakban – beindult a romániai román és magyar médiában, civil, politikai, egyházi, tudományos, állami és jogi téren és a diplomáciában is az Úzvölgyében történtek értelmezése, az előzmények feltárása, következmények előrevetítése, a vélt és valós törvénytelenések kiemelése. Ebben a kontextusban a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott sajtóban is beindul a történések percepciója és reprezentációja. A korábban felvázolt bourdieu-i fogalmakat használva: a média is arra törekedett, hogy a harcmezőn megfelelő pozíciót kialakítva, a szimbolikus, gazdasági tőkefelhalmozáshoz hozzájáruló, szerinte hiteles észlelést tegye általánosan elfogadottá. Jelen tanulmány ezeket a reprezentációkat vizsgálja.

4. AZ EMLÉKHELYEK FONTOSSÁGA A REGIONÁLIS IDENTITÁS KIALAKÍTÁSÁBAN

A romániai román–magyar interetnikus viszonyokat rendszeresen mérik. 1995 és 2016 között tíz országos, romániai mintán végzett felmérés foglalkozott a román közvélemény kisebbségi jogokkal és etnikumközi viszonyokkal szemben tanúsított beállítódásaival, amelyek az utóbbi években további elemzésekkel egészültek ki. Egy 2021-es felmérés szerint a romániai románok és magyarok kapcsolata a román nemzetiségű lekérdezettek kevesebb, mint egynegyede (23 százalék) szerint konfliktusos, míg 59 százaléka szerint a két nemzet viszonyát az együttműködés jellemzi. Ezzel szemben a román nemzetiségű lekérdezettek csupán 14 százaléka értékeli úgy, hogy a románok és más etnikumok kapcsolata konfliktusos, míg a döntő többség, 68 százalék szerint a románok és más etnikumos kapcsolata együttműködéses. Ez arra világít rá, hogy a romániai románok a romániai magyarokkal való együttélést konfliktusosabbnak élik meg, mint a más kisebbségekkel való együttélést. A felmérés készítői szerint magyar–román konfliktust leginkább az Olténiában, Munténiában vagy Dobrudzsában élők, a diákok és a rosszabb anyagi helyzetben levők érznek (Kiss et al., 2021: 43). Egy korábbi, 2020-as felmérés azt vizsgálta, hogyan ítéli meg a román–magyar együttélést a teljes romániai népesség, illetve az erdélyi magyarság. Ennek eredményei szerint a romániai román–magyar viszonyokat az erdélyi magyar közösség sokkal konfliktusosabbnak értékeli, mint a teljes romániai népesség (41 százalék vs. 22 százalék). A konfliktusosság megélése a kutatók szerint arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyar közösség egyrészt saját méretéhez képest nagyobb felületen érintkezik a román többséggel, ugyanakkor ezt az érintkezést nagyobb arányban éli meg negatívan (Kiss et al., 2020: 134). Azonban mindannak ellenére, hogy a magyar–román viszonyt pozitívabbnak értékeli a romániai társadalom, mint a romániai magyarság, a különböző kisebbségi jogosítványok, illetve etnopolitikai célkitűzések támogatottsága/legitimitása a románok körében igen alacsony (Kiss et al., 2020: 135), miközben a magyarokkal szembeni negatív attitűdök egyre elterjedtebbé váltak (Kiss et al., 2020: 149). Így például a romániai lakosság kevesebb mint fele ért egyet azzal, hogy magyarok is indulhassanak polgármesteri, parlamenti képviselői pozíciókért, míg a létező nyelvi-kulturális jogosítványok – anyanyelvi oktatás, magyar nyelv hivatalos használata – támogatottsága is igen alacsony. A legnagyobb elutasítás a romániai magyarok autonómia-tervezéseit övezi (Kiss et al., 2020: 135).

A már idézett 2021-es felmérés (Kiss et al., 2021) több változó segítségével mérte a romániai románok magyarokkal szembeni viszonyulásait, vizsgálva a magyarok egyéni társadalmi részvételének, valamint a kulturális és politikai pluralizmusnak az elfogadottságát. A vizsgálat során létrehoztak egy magyarokkal szembeni viszonyulásokat összegző tipológiát, amely alapján három jellemző román viszonyulási típust különítettek el:

1. hegemon kirekesztő álláspont (a romániai társadalom 19 százalékára jellemző): ellenzik a magyarok egyéni részvételét és a csoportreprodukciójukat lehetővé tevő intézményeket;
2. pluralista vagy akkomodacionista álláspont (23 százalék): megengedő a magyarokkal szemben mindkét dimenzióban;
3. monokulturális integracionalista álláspont (56 százalék): „ellenzi a magyarokkal szembeni egyéni kizárást, diszkriminációt, a jogegyenlőség megtagadását, azonban nem támo-

gatja a csoportreprodukciónak lehetővé tevő intézményeket, illetve a nyelvi pluralizmust” (Kiss et al., 2021: 63).

4. A SZIMBOLIKUS TÉRHASZNÁLAT FONTOSSÁGA A SZÉKELYFÖLDÖN

Ebben az egyre magyarellenesebb, valamint a romániai magyar kisebbségi jogosítványokat, illetve etnopolitikai célkitűzéseket elutasító környezetben nyer igazán jelentőséget az úzvölgyi katonatemető körül kialakult adminisztratív vita, illetve az erre rátelepülő szimbolikus küzdelem. A megyék közti megyehatárvita célja egyrészt, csupán adminisztratív szemszögből vizsgálva, az, hogy egy megyét egy másik megye kárára megnagyobbítsanak. Ez pedig gazdasági következményekkel jár, hiszen a határvita tárgya 77 hektár erdő. Azonban, ha a vitához hozzárendeljük azt, hogy annak célja egy „román” megye megnagyobbítása egy „magyar” megye kárára, a Székelyföld rovására, akkor a gazdasági vetülethez rögtön egy etnopolitikai vetület társul. A tér szimbolikus uralása, és az uralkodó fölosztási elvek érvényesítése. Ebben a vetületben pedig azonnal elkezdődik az alternatív valóságértelmezések (újra)termelése és szembeállítás, a román–magyar csoportviszonyok újraleképezése. Ezek pedig előnyökkel járnak mindkét oldalon.

Egyértelműnek látszik az feltételezni, hogyha az adminisztratív vita Székelyföld rovására dől el, az a románok számára pozitív, míg a magyarok számára veszteség, hiszen a megyehatár „románok” javára történő módosítása a többségi identitás szerinti fölosztás elveit és a többségi valóságészlelést érvényesíti. A párhuzamos valóságok elméleti modellje – amelyet az előzőekben felvázoltam – azonban épp arra hívja fel a figyelmet, hogy egy ilyen helyzetben egyik fél nemcsak nyer s a másik fél károsul, hanem mindkét oldalon beindul az alternatív valóságértelmezések termelése, és mind a két fél igyekszik, a konfliktust kihasználva, a maga nemzeti identitását megerősíteni és pozícióját a másikkal szemben kifejezni. A média ebből különösen kiveszi a részét. A magyaroknak nem feltétlenül veszteség, ha a megyehatárvita Bákó megye részére dől el, hiszen ez az adminisztratív vita etnopolitikai szempontból lehetőség arra, hogy a média megerősítse a magyar nemzeti identitást és a magyarok pozícióját a románokkal szemben. Ez a mechanizmus természetesen a másik irányban is működik. A saját pozíció bemutatása, a ti és mi megkülönböztetése, a bűnbakok gyártása stb. a mezőn elfoglalt kategorikus pozíció felmutatására és megkülönböztetésére ad lehetőséget. Jelen tanulmány pedig azokat a gyakorlatokat elemzi, amelyekkel a két nemzet médiája felhasználta ezt a konfliktust arra, hogy saját csoportjának identitását kifejezze, újratermelje és megerősítse, reprezentálja egy tér szimbolikus – és törvényes – elfoglalása, uralása által. Ehhez pedig fontos a sajátos észlelés elfogadtatása és kiterjesztése.

A szimbolikus eseményeknek, tevékenységeknek a székelyföldi régióban nagy múltja van, amelyek közül kiemelkedőek azok, amelyek helyhez kötődnek, és a „szimbolikus térfoglalás” gyakorlatának megfelelően zajlanak le (Bodó & Biró, 2017: 147). Ilyen események a térségi/lokális szimbolikus ünnepek, szobor- és emlékműavatások, ünnepi megemlékezések, rendezvények stb., amely eseményekhez szimbólumértékű tárgyak és cselekvések széles táráat is hozzákapszolták (Bodó & Biró, 2017: 147).

Bodó és Biró szerint (2017) a rendszerváltás óta eltelt három évtizedben a székelyföldi magyarok szimbolikus térfoglalási gyakorlatai alapján három szakaszt különböztethetünk meg. Az első ezek közül a rendszerváltást követő időszak, amelyet a kitörés és rehabilitáció időszakának neveznek az elemzők. Ez az az időszak, amikor a kommunista rendszer megszorításait követően a magyarság elkezdte a társadalmi térben is megmutatni önmagát, „demonstratív módon vagy ceremonikus keretbe helyezve az önfelmutatás gesztusait” (Bodó & Biró, 2017: 151). Ez az időszak, amelynek a kisebbségi nemzet többségivel szembeni megmutatkozás volt a célja, erőteljes etnikai öndefiníciós gyakorlatokat hívott életre, amelyekben a fizikai terek szimbólumokkal való megjelölése fontos szerepet kapott. Az ezt követő második időszak a terjeszkedés időszaka volt, amikor új szimbolikus helyeket és ezekhez kötődő eseményeket hoztak létre a székelyföldi magyarok. Ebben az időszakban kezdenek emlékezeti helyeket kiépíteni, egyrészt olyan már meglévő terekre, amelyek szimbolikus-ünnepi használatától a társadalom el volt tiltva, másrészt a szimbolikus térfoglalás olyan történelmi eseményekhez és személyiségekhez is kapcsolódik, amelyeknek/akiknek eddig még nem voltak emlékhelyeik, de az emlékezetben éltek. A két kutató szerint ez az utóbbi tendencia Pierre Nora (1999) az emlékezet helyeinek megalkotásában, működésében kimutatott gyakorlatainak a megfordítása. Nora (1999) szerint az emlékezet helyei a feledés ellenében jönnek létre, az emlékezeti helyek, térben kifejeződve, összekötik a jelent és a múltat, az emlékezési rítusok által képesek az emlékezés tárgyát élővé tenni. A tér azonban csak akkor lesz emlékezeti hely, hogyha azt szimbolikus értékekkel ruházzuk fel, vagy a rítus tárgyává tesszük. Ezzel szemben a Székelyföldön „a lokalitások szimbolikus térfoglalási praxisai nem a személyeknek és neveknek alakítanak ki helyeket, hanem a helyhez rendelik hozzá a közösség múltjából »előlépő« személyeket és eseményeket. Nem az emlékezés kényszere alakítja ki a helyet, hanem az keresi meg azokat a szimbólumokat, amelyek által emlékezetessé teszi önmagát, alkalmassá arra, hogy ünnepek, a helyet megjelölő, elfoglaló és szakralizáló események játszódjanak le ott” (Bodó & Biró, 2017: 155).

Az úzvölgyi temető egyrészt lehet norai értelemben vett emlékezeti hely, hiszen ott első és második világháborúban elhunyt katonák nyugszanak, de az csak akkor válik emlékezeti helyé, hogyha a teret szimbólumokkal jelölik meg, és rítusokat kötnek hozzá. Ugyanakkor Bodó és Biró állítása is érvényes, hiszen a Székelyföldön az úzvölgyi magyar veterán katonákhoz – akiket gyakran ünnepeltek – rendelheték hozzá az emlékezeti helyet. Mindezek mellett az úzvölgyi katonatemető a szimbolikus térfoglalás helyszíne is, hiszen mind a magyarok, mind a románok megpróbálták azt saját jelképekkel elfoglalni, s ezáltal ezt az emlékezeti helyet újracsoportosítani, kisajátítani, valamint saját identitásuk kifejezésére felhasználni.

Bodó és Biró szerint a szimbolikus térhasználat harmadik szakasza a 2010-es évekre tehető, az integrálódás és individualizáció jellemzi, és amely időszakban a korábban létezett vagy újonnan megalkotott térfoglalási gyakorlatok mellett még újabb trendek jelennek meg. Jelen tanulmány szempontjából ezek a trendek fontosak. Az első ezek közül az, hogy a szimbolikus térhasználat eseményei integráló jellegű, pragmatikus társadalompolitikai folyamatba rendeződnek. E folyamat egyik következménye, hogy a szimbolikus térhasználat alárendelődik egy székelyföldi, téralapú identitásépítésre törekvő gyakorlatnak. Ez a térségi léptékű identifikációs folyamat, mint egyfajta integrációs keret rangsorolja és elhelyezi a különböző térségi szimbolikus eseményeket, ezáltal pedig értékeli, támogatja és legitimálja is azokat. Mindemellett kisebb vagy nagyobb mértékben leválasztja a szimbolikus eseményeket a tértől, és diszkurzív szinten egy na-

gyobb, tágabb térhez kapcsolja azokat (Bodó & Biró, 2017: 157). E folyamat másik következménye pedig az lesz, hogy a szimbolikus térhasználat diszkurzív jellemzői is átalakultak: a diskurzusok egyre jobban elszakadnak a konkrétan lezajlott eseményektől, és azok is egyfajta diszkurzív keretté alakulnak, amely keret egyrészt magába foglal minden eseményt, illetve ezen szimbolikus események megjelenési és értelmezési módjává is átalakul. „Ennek a folyamatnak az lesz az eredménye, hogy a szimbolikus térhasználat síkján a szervezeti és a diszkurzív keret az események résztvevői számára fogyasztási térként, szimbolikus termékkinálatként jelenítődik meg. Ezen belül – a keretek tiszteletben tartása mellett – az egyéni vagy kiscsoportos fogyasztás sokféle módját lehet gyakorolni.” (Bodó & Biró, 2017: 157–158)

Ennek az eredménye a szimbolikus térhasználat során kialakult szingularizáció is.

Tehát a szimbolikus események egyrészt a székellyöldi identitásépítésnek vannak alárendelve, másrészt rendkívül diszkurzívak. Ezen okok pedig igazolják jelen tanulmány fontosságát. Mivel az ilyen jellegű történések diszkurzívak, a médiareprezentáció elemzése elengedhetetlen, másrésztől lehetőséget nyújtanak arra, hogy a székellyöldi identitásépítésnek alárendelt szimbólumhasználat technikáit feltárjuk. Bodó és Biró szerint a szimbolikus térhasználat összes szakaszában a szimbolikus folyamatokba a térségi média is bekapcsolódott, igaz részleges folytonossággal. „A média arra törekszik, hogy minden szimbolikus térfoglatási eseményről kötelező jelleggel, kiemelt hírként számoljon be.” (Bodó & Biró, 2017: 156) Így a média egyszerre hozzájárul a székellyöldi integráló identitás építéséhez, valamint a szimbolikus események értelmezéséhez és értékeléséhez használt keretek fenntartásához és kialakításához is.

5. A REGIONALITÁS, REGIONÁLIS IDENTITÁS FONTOSSÁGA ROMÁNIÁBAN ÉS SZÉKELYFÖLDÖN

Romániában a regionális identitások kérdése abból a szempontból is izgalmas, hogy noha az ország geokulturális egységekből tevődik össze, a társadalmi és politikai folyamatok egyik meghatározó jellemzője az egységes adminisztratív szerkezet kialakítására való törekvés. Azaz az állam nemzetállammá való átalakítása, amelyhez diszkurzív, szimbolikus eszközöket is használnak. Ezek pedig pontosan ezt a geokulturális szétszottságot s az ebből fakadó regionális identitásokat igyekeznek elfedni, amelyek mindezen törekvések ellenére a mai napig meghatározzák az ország szimbolikus földrajzát, és hatással vannak a romániaiak identitásképzőre (a romániai lakosság regionális identitásképzőjéről lásd Kiss et al., 2020). A tér szimbolikus megjelölése és elfoglalása Székellyöld esetében ezért lesz kulcsfontosságú, hiszen ezen a területen a román egységes nemzetállamra való törekvések reprezentációi és magyar/székelly megkülönböztetésre törekvő reprezentációk folyamatosan küzdenek egymással, és gyakran ellent is mondanak egymásnak (Patakfalvi-Czirják & Zahorán, 2017). Ezeknek a reprezentációnak tárgyi megnyilvánulásai is vannak. „Míg román részről az elsődleges törekvés az ország nemzetállami jellegének érvényesítése a magyar többségű területeken is, a magyar közösség igénye a saját nemzeti és regionális identitás kinyilvánítására irányul. Minderre a két fél a hagyományos nemzeti jelképeket használja: a nemzeti zászlókat, címereket és himnuszokat, valamint a különféle nemzeti ünnepeket és emléknapokat.” (Patakfalvi-Czirják & Zahorán, 2017: 123)

A két nemzet jelképeinek keveredése és versenye, a szimbólumhasználat szülte konfliktusok helyszínei és aktorai a regionális identitáspolitiká meghatározó eseményei (Patakfalvi-Czirják & Zahorán, 2017: 123). A térségben zajló szimbolikus konfrontációk tétje pedig nem más mint Székelyföld szimbolikus tájképének uralása, valamint a régió jelképeken keresztül történő integrálása vagy a román, vagy a magyar/székely „nemzeti terekbe” (Zahorán, 2016). Ezek a konfrontációk és konfliktusok, a szimbolikus tevékenységek versenye feszültséget kelt az interetnikus viszonyokban, amely feszültségek aktiválják a nacionalista diskurzusokat az etnikai mozgósítás érdekében (Zahorán, 2016: 241–245). Ebben a tekintetben nyer jelentőséget jelen tanulmány is.

Bourdieu szerint az ilyen jellegű harcok, vagyis azok a harcok, amelyek az etnikai és regionális identitás körül és egy régió uralásáért folynak, sajátos esetei az osztályozásért folyó küzdelmeknek, mivel a „harc célja olyan hatalom kizárólagos birtoklása, amelyből lehetséges láttatni és elhitetni, megismertetni és elismertetni, egyszóval kikényszeríteni a társadalmi világ felosztásának legitim definícióját, azáltal pedig csoportokat teremteni és csoportokat megszüntetni” (Bourdieu, 1985: 11).

Bourdieu szerint az ilyen regionalista, etnikai klasszifikációs küzdelmek tétje, ahogy arra már korábban reflektáltam, egy olyan hatalom birtoklása, amely segítségével elfogadtatható a társadalmi világ egyfajta szemlélete a fölosztás elvei által. Mikor az új szemléletet és fölosztást elfogadja a teljes csoport, akkor „az elvek létrehozzák a jelentést és a jelentésről való közmegegyezést különösen a csoport azonosságáról és egységéről; ez pedig már a csoport azonosságának és egységének ténye” (Bourdieu 1985: 11). Bourdieu kiemeli: ebből kifolyólag a regionalista beszéd mindig performatív, amely legitimként akar elfogadtatni egy új határdefiníciót, valamint képviseli az újonnan lehatárolt régiót a legitim határmegvonás ellenében. Bourdieu szerint az ilyen performatív beszédben egyrészt fontos annak a személynek a hatalma, aki ennek a beszédnek a „kimondója”, hiszen a kimondó hatalmától függ az, hogy a beszédben elhangzottak tárgyasulnak-e vagy sem. Másrészt a tárgyasulás attól is függ, hogy „a beszéd, mely a csoport számára megjeleníti annak identitását, mennyire megalapozott a megcélzott csoport tárgyi valóságában, vagyis hogy milyen hitet és elismerést fűznek hozzá a tagok” (Bourdieu 1985: 13). Bourdieu szerint tehát az ilyen csoportidentitások kialakításában, kifejezésében és elfogadtatásában fontos a manifesztáció, hiszen nyilvánosságra való kilépés a tárgyasulás központi eleme.

6. AZ ELEMZÉS MINTÁJA ÉS MÓDSZERTANA

Jelen tanulmány ezen performatív beszéd jellemzőinek és működésének egy szeletét mutatja be, azt, hogy milyen módon használta fel a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média az úzvölgyi konfliktust saját identitásának, valóságészlelésének legitimálására és a csoportviszonyok kommunikálására, újratermelésére.

A konfliktust azért érdemes szociológiai szempontból vizsgálni, mert igazából a két megye közti telekkönyvi, tulajdonjogi, közigazgatási problémát felhasználták az érintett felek arra, hogy a román–magyar csoportviszonyokat leképezzék, és a köztük levő szembenállást kiélezzék. A konfliktus kirobbanását követően számos romániai hatóság kimondta – ezekre a döntésekre az elemzés során visszatérek –, hogy Dormánfalva tulajdonjogi alap nélkül, törvényeket meg-

szegve építkezett a temetőben. Tehát az adminisztratív ügyet az ebben illetékes hatóságok a konfliktus kirobbanását követő napokban tisztázták is, Csíkszentmárton állításait igazolva.⁴ Így igazából nem kellett volna az úzvölgyi eseményekből ügy legyen, mivel a román–magyar konfliktus alapját adó adminisztratív nézeteltérés gyorsan megoldódott. Azonban, ahogy azt Benkő Erika, a több, az úzvölgyi eseményekhez köthető perben részt vett Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálat vezetője hangsúlyozza: lényeges különbség van a politikai diskurzus és az igazságszolgáltatás folyamata között. Így míg a valóság interpretációja jogi szinten tisztázva volt vagy rendeződni látszott, a konfliktusból a román és a magyar fél is önbecsülési, identitásuk felmutatására alkalmas ügyet csinált. Ezért kell a szociológiának ezzel az üggyel foglalkoznia, mivel ez a két nemzet egymás mellett élésének a problémáját mutatja be, azt, hogy egy román–magyar nézeteltérésben hogyan kezdenek el a felek alternatív, gyakran párhuzamos valóságinterpretációt felkínálni, azzal a céllal, hogy saját tudatukat, nemzeti identitásukat megerősítsék, és a valóságinterpretációk szembeállításával megerősítsék saját pozíciójukat a másik féllel szemben. Ezekbe a valóságinterpretációkba nemcsak a politikai diskurzus épült be, ahogy arra Benkő Erika utalt, hanem diskurzusok sokasága – politikai, tudományos értekezések, a média, a civil szféra, egyház stb. diskurzusai –, amelyek mind-mind igyekeznek alternatív interpretációt kínálni. Az alternatív interpretációk emellett reagálnak is a másik fél interpretációira, provokációt látva bennük.

Jelen tanulmány pedig azt vizsgálja, mi a média szerepe abban, hogy a két nemzetnek a viszonyát elmesélje, újramondja, reprezentálja. Ezért az elemzés során felvázolok pár eseményelemet, pár mozzanatot, abból a történelemsorból, amely végül a temetőben újonnan kialakított parcella június 6-i felavatásának román–magyar fizikai összecsapásba való kicsúcsosodásához vezetett. Az elemzés során nem arról beszélek, hogy ki birtokolja az igazságot – a jogi valósághoz a felek hol közelebb, hol távolabb kerülnek –, mert ebben a küzdelemben nem is ez számít, hanem arról, hogy ki milyen valóságértelmezést kínál. Amikor a közéletben valaki ki akarja terjeszteni a másikénál vonzóbb, hatékonyabb valóságmagyarázatát, akkor ő akarja birtokolni a valóságról kialakított igaz képet. Ezek a birtoklások mindig hatalomra törő akaratok, amelyek értelmezéseket vonultatnak fel. Ezekben pedig mindig azonosítás, címkézés zajlik, és aki jobban meg tudja címkézni a jelent, jobban tudja definiálni az éppen zajló eseményeket, az győz, az uralja a valóságot.

A tanulmány ezeket a definíciós kísérleteket vizsgálja, hogy milyen értelmezési kereteket javasolnak a szereplők az eseményekre, azaz hogyan mutatják be azt, hogy mi történt, milyen okokat sorolnak fel, kiket neveznek meg érintettként, s ezek milyen szerepben jelennek meg – felelősök, bűnbakok, megváltók stb. –, és így milyen eszközökkel fejeződik ki az identitás és ennek más identitással való szembeállítás. Tehát azt vizsgálom, hogyan jelöli meg a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média a különböző eseményeket, és ezáltal milyen jelentéseket hoz létre, amelyek végül identitássá, csoportképző megnevezésekké válnak. Az elemzés során nem veszem végig szisztematikusan mindezen elemzési szempontokat, hanem a különbö-

4 Később ezeket a döntéseket az illetékes hatóságok megváltoztatták, illetve az adminisztratív vita, a dormánfalviak építkezési engedélye, valamint az a határozat is, amellyel a Bákó megyei város áthelyezte a temetőt a közbiztonságába, pereskedés tárgya lett. Ezek a perek a cikk elkészültekor még folynak.

ző bemutatott eseménymozzanatok kapcsán azokat domborítom ki, amelyek a médiadiskurzusban, illetve a médiában közvetített politikai diskurzusban megjelennek. Mivel ezek a definíciós kísérletek erősen kötődnek az eseményekhez, amelyek kapcsán létrejönnek, ezért ezeket az eseményeket kronologikus sorrendben fogom bemutatni, és nem ragadok ki egyetlen elemet sem a kontextusból, amelyhez az kötődik. Illetve, mivel a román és magyar valóságábrázolások gyakran reflektálnak egymásra, egyetlen narrációba foglalom a két fél valóságértelmezését, és ezeket az egymásra utalásokat is kiemelem mint a definíciós kísérletek fontos összetevőit.

Az események közül az elemzésbe a következőket emeltem be:

1. a dormánfalviak által épített parcella felfedezését követő időszakban kialakult magyar és román médiadiskurzust, tehát annak megjelölését, hogy mi is váltotta ki a nézeteltérést;
2. a különböző helyi és országos hatóságok döntéseinek párhuzamos értelmezését; valamint
3. a temetőben történt néhány esemény párhuzamos értelmezését, amelyek végül a temető bezárásához vezetnek.

Ezeknek a mozzanatoknak az eltérő értelmezései voltak az okai annak, hogy az újonnan épített parcella felavatása kudarcba fulladt, amelyet diplomáciai és jogi szinten kellett végül orvosolni.

A székelyföldi lapok közül a vizsgálatba a következő újságokat emeltem be:

Observatorul de Covasna, Kovászna megye román nyelvű napilapja,

Informația Harghitei, Hargita megye román nyelvű, hetente több alkalommal megjelenő lapja,

Cuvântul Liber, Maros megye egyik román nyelvű napilapja,

Hargita Népe, Hargita megye magyar nyelvű napilapja,

Háromszék és *Székely Hírmondó*, Kovászna megyei napilapok.

A narráció elkészítéséhez 27 darab román napilapban, valamint 110 darab magyar napilapban megjelent cikket használtam fel. Az elemzett cikkek mindegyike 2019 április vége és június 6. között jelent meg az elemzett újságok webes felületén. Az elemzés kezdete a parcella magyar nyilvánosság általi felfedezésére esik, az elemzés zárása pedig arra a napra, amikor a román–magyar fizikai erőszakba torkolló parcellaavatás történt.

Az elemzés Van Dijk kritikai diskurzuselemzésének szempontjait követi. Van Dijk (2012: 380) szerint „bármilyen csoport, speciális társadalmi, politikai, gazdasági és történelmi feltételek mellett megalkothatja saját ideológiáját, annak érdekében, hogy megvédje tagjai érdekeit és hogy biztosítsa a hűséget, a kohéziót és a csoporttagok együttműködését, különösképpen más társadalmi csoportokkal vagy osztályokkal kapcsolatba lépve. Ez azt is jelentheti, hogy az ideológiák, ebben a meghatározásban, nemcsak uralomra és mások elnyomására használhatóak, hanem arra is, hogy ellenálljanak és harcoljanak ilyen elnyomás ellen”.

7. „MÉG A HALOTTAINKAT SEM TISZTELIK” – A MAGYAR ÉRTELMEZÉSI KERETEK KIALAKÍTÁSA

A romániai magyar médiadiskurzus és politikai diskurzus beindulása Gergely Andrásához, Csíkszentmárton akkori polgármesteréhez⁵ köthető, aki a *Székelyhonnak* adott, április 29-i nyilatkozatában részletezi az úzvölgyi temető területe körül kialakult tulajdonjogi vitát. Ekkor elmondja, hogy a Bákó megyeiek a Bákó Megyei, illetve a Hargita Megyei Kataszteri Hivatal néhai vezetői között létrejött megállapodásra alapozva tartanak igényt a területre, hiszen a hivatalvezetők kiegyeztek abban, hogy a két megye közt természetesebb határ lenne az Úz-patak, „és bélyegzőt nyomtak kölcsönösen a térképekre”. A polgármester azonban hangsúlyozza: ettől a törvény nem változott, ezért Csíkszentmárton az 1968 óta érvényben levő törvények alapján is jogot formál a területre, amely a település közvagyonához tartozik (Szüszer & Iszlai, 2019).

A polgármester első felszólalása kijelöli azokat a fő érveket, fogalmakat, kijelentéseket, amelyeket a magyar médiadiskurzus az elemzett időszakban alkalmazni, használni fog. Elsősorban kiemeli, hogy:

- ez az ügy nem más, mint egy újabb történelemgyártási kísérlet a románok részéről, hiszen olyan helyen létesítettek román temetőt, ahol egyetlen román katona sincs eltemetve. Ez az eset a polgármester szerint *„egy szimbolikus borstörés az orrunk alá, amellyel azt mutatják, hogy még a halottainkat sem tisztelik”* (Iszlai & Szüszer, 2019);
- Románia nem jogállam, *„hiszen ha az lenne, akkor ilyen jogsértések nem fordulhatnának elő”* (Bedő, 2019a);
- ez az ügy része a magyarellenos intézkedéssorozatnak, *„amelynek a jelképeink és felirataink üldözése, a Mikó-kollégium visszaállamosítása, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem magyar nyelvű oktatásának elsoványítása, valamint Beke István és Szöcs Zoltán bebörtönzése is részét képezi”* (Bedő, 2019a);
- ez az ügy provokáció, a románok *„provokálni akarják a székely közösséget, hogy egy esetlegesen kikényszerített konfliktus kapcsán elmondhassák, mi összeférhetetlenek és erőszakosak vagyunk”* (Bedő, 2019a).

Tehát a kiépülő magyar politikai diskurzus egyrészt a törvények, jogállamiság betartását kéri, illetve meg is vádolja a románokat, történelemhamisítóként címkézve meg őket. A címkézés nem a politikusokra, történészekre vagy más speciális csoportra vonatkozik, hanem a teljes románságra. Magyar érintettként és egyúttal sérelmezettként a székelyeket nevezi meg. Emellett explicit kifejezi a magyar oldalon mind a politikai, mind a médiadiskurzusban gyakran visszatérő sérelmeket, azt, hogy a magyarokat állandóan hátrányosan megkülönböztetik Romániában. A helyi magyar politikai diskurzus szerint az úzvölgyi eset egy román „provokáció”, amely illeszkedik korábbi provokációk sorába. Ezen állítás implicit célja pedig a csoportviszonyok leképezése: a helyi magyar politikai diskurzus szerint a románok azért „provokálják” állandóan a

5 Tanulmányomban számos politikus fog megjelenni, többjüknek azonban megváltozott a pozíciója az elmúlt két évben. Mivel a tanulmány célja az események rekonstruálása, minden politikust az 2019-es pozíciójának megnevezésével jeleníték meg.

magyarokat, hogy saját, felsőrendű pozíciójukat megőrizték a magyarokkal szemben, és az uralkodó fölosztási elveket érvényesítsék.

Az országos szintű politikai diskurzus illeszkedik a helyi szintű politikai diskurzushoz. 2019 májusának elején vezető RMDSZ-es politikusok levélben kérik az illetékes hatóságoktól az átalakítások és építkezések leállítását a helyzet jogi tisztázásáig. Tehát a központi politikusok is a törvények betartását követelik, hangsúlyozva, hogy a Bákó megyei község nem vette figyelembe, hogy a temető Csíkszentmárton község tulajdonában van, tulajdonjog hiányában pedig törvénytelenül költött el közpénzt az emlékművek felépítésére, törvénytelenül hirdette meg a közbeszerzést és vezette le az építkezéseket. A központi politikai diskurzus illeszkedik a helyi politikai diskurzushoz a román–magyar csoportviszonyok leképezése terén is. Az országos politikai diskurzus szerint is a román fél célja a provokáció, ezért arra kérik a hatóságokat, hogy állítsák le a román betonkeresztek magyar katonai sírokra való építését az etnikai feszültséggerjesztés elkerülése végett. A vezető RMDSZ-es politikusok kifejezik, mindenkinek joga van emlékhelyet állítani és megemlékezni, „azonban határozott meggyőződésünk, hogy egyetlen emlékhely-állítás vagy megemlékezés sem sértheti egy közösség érzékenységet és méltóságát” (Székely Hírmondó, 2019a). Tehát a románokat implicit módon kegyeletsértéssel vádolják, és magukat a sértettek pozíciójába helyezik, ismét hozzájárulva a csoportviszonyok meghatározásához és kommunikálásához. Tehát megteremtéséhez. Az országos magyar politikai diskurzus is általánosságban nevez meg szereplőket: román hatóságokról, román és magyar közösségekről beszél – előbbi kettőt bűnösneként, utóbbit áldozatként ábrázolva.

Ezeket az állításokat erősíti Korodi Attila, RMDSZ-es politikus egyik beszédében is:

„a betonkeresztek felállítása egyértelműen kegyeletsértés és hatalomfitogtatás. Meg lehetett volna találni a megoldást a román katonák emlékművére úgy, hogy az ne sértse a magyar katonák emlékét és a magyar közösség becsületét. Éppen ezért a helyzet inkább a magyar kegyeleti hely meggyalázásának, a magyar közösség ellen szervezett akciónak tűnik” (Székely Hírmondó, 2019a).

A vezető politikus nyilatkozata szerint a románok egyértelmű célja a provokáció, a szintén magyar közösségként címkézett magyar érintetteket az áldozat szerepében, a román közösséget pedig bűnösneként ábrázolja.

Tehát a kezdeti magyar politikai interpretációk szerint az építkezés egyértelmű célja a konfliktusgerjesztés volt. Így a magyar politikai diskurzus már a kezdetekkor bűnösneként, provokátorként címkézi meg a románokat, a magyarokat pedig sértettként, áldozatként prezentálja. Ez az értelmezés pedig alá-fölérendeltségi viszonyt feltételez, illetve teremt meg a románok és magyarok között.

A politikai diskurzussal párhuzamosan a médiadiskurzus is épülni kezd, hasonló érv- és fogalomrendszert használva. A helyi magyar média a dormánfalviak által állított parcella építését a magyarok ellen irányuló lépésként keretezi, a normasértést, a történelem hamis felhasználást kiemelve, és a törvények tiszteletben tartását követelve. A kézdivásárhelyi *Székely Hírmondó* kegyeletsértőnek címkézi az építkezést, a lap munkatársa, Bedő Zoltán szerint Dormánfalva „történelemhamisítást és sírgyalázást is elkövetett” (Bedő, 2019a). Az újságíró a helyszínről a következőképpen tudósított:

„A haditemetőben [...] megrökönyödve tapasztalták [azok, akik kimentek a helyszínre], hogy a valóság még ezeknél is szomorúbb. Egyikük, Jancsó Lóránd László kérdéseinkre válaszolván történelemhamisításként és birtoklási vágyból fakadó gyalázként bélyegezte meg a történeteket. Éppen ezért arra kérte a székelyeket, hogy a május 17-ére tervezett ünnepségen való tömeges jelenlétükkel fejezzék ki tiltakozásukat a román hatalom újabb magyarellenessé nyilvánulása miatt. Ezt ugyanis szerinte »már nem szabad elkönyvelni«, mert amúgy is »túl sokat nyelünk«, és ha így folytatjuk, akkor menthetetlenül »elveszünk«.” (Bedő, 2019a)

Az újságíró hasonlóképpen definiálja a történeteket, mint a helyi és országos magyar politikai diskurzust: provokációt, történelemhamisítást, valamint intézményesített diszkriminációt emleget. Szereplőkként ismét a székely közösség – amely közösség ebben az esetben is az áldozat szerepében jelenik meg –, valamint egy általános román közösség jelenik meg. A „román hatalom” kifejezés használata pedig alá-fölérendeltségi viszonyt teremt meg a román és magyar szereplők között. Azonban ezt a hatalmi viszonyt később megbontja, amikor a ellenállásra szólítja fel az olvasóközösségét a román hatalommal szemben. A tiltakozás célja pedig pont ennek az alá-fölérendelt viszonyrendszernek a megszüntetésére irányul, hiszen az újságíró szerint, amennyiben a magyarok nem tiltakoznak, akkor „elvesznek”. Ebben a tekintetben a magyar politikai és a helyi magyar média diskurzusa eltérő.

Az újságíró események kiemelése után Sarány István, a *Hargita Népe* főszerkesztője a következőképpen fogalmazott vezércikkében:

„A megyehatárokat 1968-ban, a megyesítésként ismert területi-adminisztratív átszervezés alkalmával húzták meg, s törvény rendelkezett azok helyéről. Érthetetlen számomra, hogy még mindig vannak, akik fél évszázad múltán is román–magyar határként élik meg a két – amúgy mindkettő romániai – megye közötti közigazgatási határt, s érzelmi húrokat pengetnek minduntalan a határvonal bolygatásával, költöztetésével, hol azzal, hogy pár méterrel növelik megyéjük területét Hargita megye – s általa az »úgynevezett Székelyföld« területének rovására; hol meg azzal, hogy az elvitatott területtel sajátjukként gazdálkodnak, szimbolikus elemekkel jelölve meg a teret. Mint ahogy tették a minap az Úz-völgyében a dormánfalvi hatóságok, megváltoztatva az ottani magyar katonai temető jellegét.” (Sarány, 2019)

Az újságíró pontosan azt kifogásolja az ügy kapcsán, ami ennek a tanulmánynak az apropóját is adta: hogy lehet adminisztratív vitából egy nemzeti identitás kifejezésére felhasználható, provokációkra építő ügyet létrehozni? Az újságíró értelmezésében ez csupán adminisztratív kérdés kéne legyen, amelyről törvények döntenek, s ezt román–magyar konfliktussá alakítani értelmetlen, hiszen mindkét megye Románia részét képezi. A cikk emellett implicit hivatkozik a románok egységes nemzetállamra való törekvéseire is, kiemelve azt, hogy nekik fontos egy román megye megnagyobbítása a Székelyföld rovására. Szereplőkként ismét a román és magyar közösségek jelennek meg, amelyek között az újságíró alá-fölérendeltségi viszonyt ábrázol. Ám

ebben a viszonyban, a politikai diskurzussal ellentétben, nem a magyarok helyezik magukat alárendelt sértett pozícióba, hanem a románok jelennek meg hatalomra törőként. Az ő érdekük a fölérendelt pozíció megtartása, s ezt úgy erősítik meg, hogy a Székelyföldet területileg csökkentik, a csökkentést pedig szimbolikus elemekkel hangsúlyozzák.

A *Háromszék* a *Hargita Népe*hez hasonló hangnemet üt meg, de enyhén kritikusabb. Az Úzvölgyi kései sirató című cikk szerint (Mózes, 2019) a románok meggyalázták a romániai magyarokat, „ostobán, erőszakkal, fütyülve jóézésre, kegyeleti szempontokra”, kiemelve, az építkezés törvénytelenységét, hiszen „a román és a magyar állam közötti egyezmény értelmében a hadisírokat érintő bármilyen beavatkozás kizárólagosan a két fél beleegyezésével történhet”. A sepsiszentgyörgyi napilap is provokátorként címkézi meg a románok, akik nem tisztelik a törvényeket, ugyanakkor ostobának, erőszakosnak nevezi őket.

Azonban a *Háromszék* volt az egyetlen, amely nemcsak a románokat okolta a történetek miatt, hanem a romániai magyar politikai eljárókat is – ezek először jelennek meg önálló szereplőként. Az újság szerint az országos és helyi magyar politikum tudott a temetőben zajló építkezésről, mégis hetekig nem tett semmit ellene: „Megaláznak, kisemmiznek következetesen. Ég a ház. Eközben néhány politikus mégis úgy véli, nem kell azonnal hívni a tűzoltókat, ráérnek még, elég, ha kampányban tárcsázzák a segélyhívó számot.” (Mózes, 2019)

A fenti idézet is a sértett, állandó diszkriminációval szembenéző félként címkézi a romániai magyarokat, míg a románokat provokátorként bélyegezi meg. Azonban az újságíró értelmezésében erről a magyar politikusok tehetnek, akik nem tesznek eleget az intézményesített diszkrimináció megfékezésére.

Tehát a kiépülő politikai és médiadiskurzus központi eleme a törvényes háttér betartatása, valamint a történelmi tények tisztelete, amelyekhez a diskurzusokban a magyar közösséget érintő atrocitásokat is társulnak. Azaz a média morálisan állást foglal – tehát egyfajta értelmezési keretet, valóságot épít. Luhmann (2008) szerint a morális állásfoglalásra való ingerlésnek a célja egyrészt a normasértések felismerhetővé tétele, másrészt az, hogy a közönség tagjai számára megkönnyítse az önálló véleményalkotást.

8. PÁRHUZAMOS ALAPÍTÁSTÖRTÉNEK – A HELYI ROMÁN MÉDIADISKURZUS KIÉPÜLÉSE

A magyar politikai és médiadiskurzus kiépülését követően a román politikai és médiadiskurzus is épülni kezd, hasonló elvek mentén.

Első lépésként a román diskurzusok esetében is a helyi politikai diskurzus épül ki. Feltételezhetően az őket ért vádak hatására, Dormánfalva polgármestere, Constantin Toma, május 6-án közleményben reagált az addig történetekre. Érvként a polgármester is a történelmi tényeket használja, és a temető „román alapítástörténetét” mutatja fel, amely szerint az úzvölgyi nemzetközi temetőt a román Hősök Kultusza Társaság hozta létre 1926 és 1927 között, a temetőben 1306 román, magyar, német, osztrák, olasz, orosz és szerb katonát temettek el. A politikus közleménye szerint a temető 1994-ig őrizte nemzetközi jellegét, ekkor Csíkszentmárton elkezdte a temető magyar parcellájának a felújítását, amely során nem vették figyelembe a sírkert 1926-ban készült rajzát. A polgármester tájékoztatása szerint így „egyértelműen tetten ér-

hető a történelemhamisítás szándéka”. Constatin Toma, aki a magyarokkal ellentétben nemzetközi temetőként említi az úzvölgyi sírkertet, kiemeli, hogy a dormánfalviak, pont a nemzetközi jelleg erősítése céljával, minden olyan ország zászlaját kitűzik a temetőben, amelynek katonái ott nyugszanak (*Informația Harghitei*, 2019a).

Tehát a helyi politikai diskurzus is provokációt lát és kegyeletsértést emleget. Ezen diskurzus szerint a magyarok provokáltak azzal, hogy elmagyarosították a nemzetközi temetőt, s ezáltal pedig megsértették az ott nyugvó más nemzetiségű katonák becsületét. A polgármester hozzáteszi: a 2019. március 29-én elfogadott dormánfalvi városi tanácshatározat melléklete egyértelműen igazolja, hogy az úzvölgyi nemzetközi haditemető 1924 óta képezi Dormánfalva magánvagyonát (amelyet a márciusi határozattal közvagyonná minősítettek) (*Székely Hírmondó*, 2019b, Kovács, 2019a). Ebben az értelmezésben a dormánfalviak, valamint a románság válik a sértett félle, az igazság birtokosává, a magyarok pedig bűnözők, akik nem tartják tiszteletben a történelmi tényeket. Szereplőkként ebben az esetben sem konkrét személyek, csoportok jelennek meg, hanem általánosított, beazonosíthatatlan közösségek.

Mindeközben a Kultúra és Nemzeti Identitás Minisztériuma, valamint az Állami Építkezési Felügyelőség 2019. május 9-én tájékoztatást ad ki, amely szerint Dormánfalva polgármesteri hivatala törvénytelenül építkezett a temetőben. Tehát a román–magyar konfliktus alapját képező adminisztratív ügyet az abban illetékes hatóságok rövid idő alatt tisztázták. A valóság kikristályosodott, azonban a valóságértelmezések gyártása folytatódott mindkét oldalon.

Május 11-én Dormánfalva polgármestere elhalasztja az emlékmű május 17-re kitűzött felavatását. Míg a magyar sajtó szerint a polgármester az európai parlamenti választásokra hivatkozva halasztotta el a parcella felavatását, mivel „azt szeretné, hogy az esemény örömet okozzon mindenkinek, akinek hősi halottjai nyugszanak a temetőben” (*Háromszék*, 2019a), a román sajtó más indokokra hivatkozott.

A csíkszeredai *Informația Harghitei* lap értesülései szerint a Constantin Toma „eljárásbeli okok” miatt halasztotta el az ünnepséget, amelyet minden „eljárásbeli, jogszabályi és jogi” jellegű vita tisztázása után szerveznek meg. „Mi május 17-re terveztük ennek a parcellának a felavatását, de a bákói, és nem csak kollegáimmal folytatott beszélgetések után eldöntöttük, hogy eljárásbeli okok miatt elhalasztjuk a román hősök emlékhelyének felavatását, amíg minden, eljárásbeli, jogszabályi és jogi elem tisztázódik. Nem akarunk kellemetlenséget okozni, nem akarunk feszültséget kelteni Bákó és Hargita megye határán. Minden szinten tartottunk megbeszéléseket, Bákó megye vezetői szintjén, a Belügyminisztérium struktúráinak szintjén, tárgyaltunk Hargita Megye Tanácsának elnökével is, és úgy gondoljuk, mint mondtam, hogy a legcélszerűbb elhalasztani a felavatást. Majd, ha az összes eljárás lezajlik, közöljük milyen lépéseket kell követni” – idézi Constantin Toma polgármestert a csíkszeredai lap (Mezey, 2019).

Tehát a helyi politikai diskurzus a helyi politikusokat tisztességesként, törvénybetartóként címkézi meg, akik nem akarnak román–magyar szembenállást gerjeszteni – ahogy azt a magyar média és politika állította. Ebben a diskurzusban jelennek meg a helyi román politikusok, mint a konfliktus újabb szereplői, újabb áldozatok. Ebből látszik, hogy már a konfliktus legelején a román és magyar valóságábrázolások mennyire szembeállók voltak: mindkét fél az igazság birtokosaként és sértettként lépett fel, a másik felet pedig provokátorként, kegyeletsértőként, rendbontóként címkézte meg. Tehát mindkét oldalon elindult, több szinten, több diskurzusban a román–magyar csoportviszonyok leképezése, saját pozíciójuk, identitásuk meghatározása

és kifejezése. Azonban a jogi valóságtól, a romániai hatóságok döntéseitől a román fél elhatárolódott, figyelmen kívül hagyta azt.

Ezt az állítást igazolja az, hogy az *Informația Harghitei* az előbb idézett cikkében pontosan a magyarokon kéri számon a törvényes keretek betartását, azt, hogy nemzetközi temetőket ne magyarosítsanak el, azt mellőzve, hogy a temető elrománosítása folyik éppen. A cikk parafrázálja Marius Diaconescu történész *Adevărul* napilapban megjelent részletes tájékoztatóját – amely mutatja, hogy az ügy az országos román sajtóban is napirendre került, illetve azt, hogy a valóságértelmezések gyártásába a tudományos diskurzus is bekapcsolódott. Marius Diaconescu cikkére hivatkozva a csíkszeredai lap kijelenti, hogy azoknak, akik etnikai alapon akarnak megosztani hősi temetőket, fel kellene frissíteni történelmi tudásukat, majd végigrágja a temető „magyar” és „román” alapítástörténetét, kiemelve, hogy az „első úzvölgyi katonai temető” 1916-ban a 39. osztrák–magyar osztag alapította, ám ezt később a Román Hősök Kultusza Társaság 1926–1927-ben újrarendezte. A cikk továbbá hangsúlyozza, hogy az úzvölgyi sírhely nem magyar katonai temető, hiszen oda több nemzet hőseit temették el az első és második világháborús harcokat követően. A csíkszeredai lap értelmezésében a sírkert csupán azért lett magyar katonai temetőként számon tartva, mivel az első világháborúban a helyszínen állomásozott egy magyar hadosztály, ezért „a magyar halottak nagyobb figyelmet kaptak bajtársaiktól, és nevük, valamint elhalálozási dátumuk az 1917-ben felállított, 1926–1927-ben felújított és nyilvántartásba vett kereszteken az idők során fennmaradt”. A cikk a sírkert „magyar” – 1990-es évekbeli – felújítását is sérelmezi, kiemelve, hogy a helyreállítás során a magyarok is követtek el kegyeletsértést, hiszen 1994-ben Gheorghe Cosma román katona sírhelyére állított fakereszten az áll, hogy ismeretlen magyar katona. „Csak a magyaroknak van joga reklamálni azért, mert a románok sértik az *érzéseiket*.” – zárja a gondolatmenetet, szintén Marius Diaconescu történészre hivatkozva a cikk (Mezey, 2019).

Tehát a helyi román sajtó is provokátorokként tekint a magyarokra – szereplőként ismét egy meghatározhatatlan, beazonosíthatatlan közösséget nevezve meg –, akik már több évtizede provokálják a románokat. A cikk rendkívül részletes, teljes érvrendszert épít fel, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy ez a román valóságrepresentáció szélesebb körben elfogadhatóvá váljon. A megérvelt valóságértelmezésnek könnyebb hinni. A cikk szintén leképezi a román–magyar viszonyokat: itt is a románok jelennek meg sértettként, míg a magyarok felsőbbrendűként, akik azt hiszik, hogy ők birtokolják az igazságot.

Constantin Toma emlékműavatás-elhalasztásról szóló kijelentésére a *Székelly Hirmondó* vezércikkben reagál. A cikket aláíró Bedő Zoltán szerint (Bedő, 2019b) Toma pozitívnak is vélhető hozzáállásának – hogy ki kell várni a helyzet törvényes megoldását – nem szabad örülni, mivel a dormánfalvi polgármester üzenetét „dekódolni” kell.

„Ezt megcselekedvén ugyanis kiderül, hogy a sírkertünk sorsáért még mindig aggódhatunk, mert továbbra is a történelemhamisítás mételyével mérgezik a román köztudatot. Hiszen egy román hősi emlékmű rendbetételét emlegetik, miközben a valóságban újat állítottak a hozzá tartozó 50 kereszttel együtt. Ráadásul ezek képzeletbeli román katonák sírjait jelölik, az oda valóban elhantolt magyar honvédek csontjai fölött. Mindezt nyilván nem véletlenül, hanem a munkálatok jogossága igazolásának a szándékával teszik, így akarván

megtéveszteni és a maguk oldalára állítani a jóhiszemű románokat. De az se kerülje el a figyelmünket, hogy nem a szándék lemondásáról, hanem csupán az elnapolásáról van szó a törvényes háttér megteremtéséig. Ami viszont akár a jelenlegi állapot szentesítését is jelentheti, például Hargita megye jelenlegi határának a módosítása által.” (Bedő, 2019b)

Bedő szerint ezért örködni kell az úzvölgyi temetőben, ébernek kell maradni, mert ha nem, a románok „bármikor végrehajthatják aljas tervüket. Sunyi módon, titokban, hogy ne tudjuk megakadályozni” (Bedő, 2019b).

Bedő vezércikkének jelentős része a román valóságértelmezés magyar interpretálása. Az újságíró kifejti, szerinte a dormánfalvi politikusok célja az, hogy bebizonyítsák, náluk van az igazság. Csak ezt az igazságot addig nem nyilatkoztatják ki, ameddig az ehhez szükséges törvényes keret létre nem jön. Azzal, hogy Bedő szerint a törvényes keret megteremtése a dormánfalviak álláspontját fogja igazolni, implicit utal a már gyakran emlegetett intézményesített, magyarok ellen irányuló diszkriminációra. A cikk emellett szintén leképezi a román–magyar viszonyt, a magyarokat sértett, alárendelt pozícióba helyezi, míg a románokat megtévesztetteknek címkézi, történelemhamisítónak és kegyeletsértőnek nevezi. A cikk további érdekessége az, hogy Bedő szerint a helyi román politikusok „hazudnak” azért, hogy önmagukat sértettként pozicionálva, az igazság birtokosaiként léphessenek fel. A magyar médiadiskurzus is pontosan ezt teszi, azonban erre már a magyar újságíró nem reflektál. Ebben a cikkben is különböző érintettek jelennek meg: a beazoníthatatlan magyar és román közösségek, valamint a helyi politikusok.

Hasonló hangnemben reagál a *Háromszék* napilap is, amely főleg a romániai hatóságok részrehajló döntéseit kifogásolja – szintén leképezve a magyarok és románok közti alá-fölérendelt viszonyt: „egy polgármester [...] önkényesen felrúghat akár nemzetközi szerződéseket is, és meggyalázhatja katonatemetőben nyugvó háborús hősök emlékét. A hatóságok szelíden megintik ugyan, ő halasztja a frissen létrehozott emlékhely avatását, de le nem mond róla. Így élünk hát 2019 Romániájában, apróbb-nagyobb bosszúságok színesítik napjainkat. Van, ami felháborít, elkésérít, de legtöbbjükön már meg sem botránkozunk, csak legyintünk: ilyen ez az ország. Legsomorúbb, remény sincs, hogy kicsit másmilyen legyen.” (Farkas, 2019a)

A cikk beletörődést fejez ki explicit módon, amely arra utal, hogy a magyarokat érintő állandó diszkriminációk sora folytatódni fog, ezellen pedig a magyar közösség nem tehet semmit. Tehát a magyarokat alárendelt pozícióba helyezi, és azt sugallja, hogy ez a viszonyrendszer megváltoztathatatlan.

9. A „MAGYAR PROVOKÁCIÓK” PÁRHUZAMOS ÉRTELMEZÉSEI

A május első hetében kiépült román és magyar médiadiskurzus megszabja azokat a szempontokat, amelyek alapján a későbbiekben a két média prezentálni fogja az Úzvölgyében történt eseményeket. Mindvégig a törvények és történelem párhuzamos értelmezése lesz a központi elem, miközben elkezdődik a bűnbakok és a sértettek gyártása is. Az egyik fél valóságértelme-

zése pedig gyakran reflektál a másikéra, a reflektálást pedig mindig arra használja, hogy kiemelje, a másik fél a provokátor és „mi” vagyunk a szenvedő fél.

2019 májusában rengeteg esemény zajlik le a temetőben – tiltakozások, politikai és civil megnyilvánulások, hatósági döntések, diplomáciai lépések stb. Ezen események közül mutatok be párat, amelyek eltérő értelmezései végül annyira elmérgesítették a román–magyar konfliktust, hogy az fizikai összecsapásba torkollott.

Egy nappal azután, hogy Constantin Toma polgármester bejelenti a román parcella felavatását, a romániai magyarság ökumenikus istentiszteletet szervez az úzvölgyi katonatemetőben, amelyen megközelítőleg 2000–2500 ember vett részt. Így megjelennek új szereplőként a magyar történelmi egyházak is. Az istentisztelet során egy tiltakozó nyilatkozatot is felolvastak, amelyben „a törvénytelenések kivizsgálását és a törvényszegők megbüntetését, a temető és a megyehatár eredeti formájába való visszarendezését – vagyis a román betonkeresztek eltávolítását és az 1968-as megyehatár helyreállítását –, a magyarsággyalázó és történelemhamisító folyamat megállítását és nyilvános bocsánatkérést követelnek” (Kovács, 2019b).

Tehát a törvényes-jogi keretet használva akarják a magyar politikai, civil és egyházi előjárók saját valóságábrázolásukat általánosan elfogadhatóvá tenni. A cikk explicit nem fejezi ki azt, hogy kik a törvényszegők és kiket kell megbüntetni, de abból, hogy magyarsággyalázást és történelemhamisítást emleget, kikövetkeztethető, hogy a románokat tartják rendbontónak. Tehát a románokat bűnösökként definiálja, míg a magyarokat ártatlanként, sértettként pozicionálja a nyilatkozat.

A nyilatkozat aláírását követően Tamás Sándor, Kovászna Megye Tanácsának elnöke kiemelte, az új parcella építése nem adminisztrációs hiba eredménye, hanem „szándékosság, de ez legalább ébren tartja a közösségünket” (*Székelly Hírmondó*, 2019c), igazodva az eddigi magyar-ellenességet hangsúlyozó médiadiskurzushoz. A megyei tanácselnök bejelenti: május 16-án este ört fognak állni az úzvölgyi temetőben, nehogy a dormánfalviak mégiscsak megtartsák május 17-én a parcella felavatását.

Mindannak ellenére, hogy a magyar közösség vezetői ört álltak a katonai temetőben, május 16-án délután az Úzvölgyi Civil Akciócsoport nevű szervezet – amelynek tagjai nem fedték fel kilétüket – fekete szemeteszásokkal takarta le a román emlékművet és betonkereszteket (*Háromszék*, 2019b). A magyar média és politika elhatárolódott ettől a tettől, „az Úzvölgyi Kezdeményező Bizottság [temetőben] jelen lévő tagjai provokatívnak tekintették az akciót, és a civilek távozása után eltávolították a fóliát a román keresztekéről” (*Székelly Hírmondó*, 2019c). „Az akció egyértelmű célja az volt, hogy megakadályozza a temetőrendezés folyamatát, hogy befektítse a magyar közösséget és elterelje a figyelmet a dormánfalvi polgármester törvénytelenégeiről. A magyar közösségi vezetők sem ma, sem az elmúlt harminc évben nem folyamodtak olyan eszközökhöz, amelyek ellentmondának a demokrácia alapelveinek, amelyek sértenék valamely közösség jogait vagy méltóságát” – határolódott el közleményében az akciótól a Székellyöldi Önkormányzati Tanács (SZÖT), a közlemény aláírója Antal Árpád SZÖT-elnök, Sepsiszentgyörgy polgármestere (*Háromszék*, 2019c).

Jakab Kevend, a Székelly Virtus Hagyományőrző Egyesület elnöke, valamint Borboly Csaba, Hargita Megye Tanácsának elnöke szerint a szemeteszásokos akció miatt „minden a visszájára fordult” Úzvölgyében. Közlik: „az addig feddhetetlen magyar törekvések néhány pillanatra átcaptak provokációba és agresszióba, az ezt meglovagló román média tudósításain felbuzdulva

pedig mára román trikolórok díszítik a fel sem avatott betonkereszteket, a román »zarándoklat« legalább annyira intenzív, mint a magyar, karhatalmi erők őrzik a temetőt, és a határvita ügye is megtorpant.” (Kovács, 2019c) Jakab Kevend emellett az újságnak kifejti: ezután is folyamatos nyomás alatt kell tartani a magyar politikai vezetőket, készülni kell a polgári perekre, illetve kommunikálni kell a román féllel.

„Be kell látnunk, hogy erőfitogtatással nem megyünk sokra. Az övük az ország, az övük az erő. Majdnem elértük, hogy meggyőzzünk döntéshozókat, erre fel most mi lettünk a közvélemény szerint a keresztgyalázók. Láthatjuk, hogy ez nem vezet jó irányba. [...] Tudniuk kell a románoknak, hogy igen, néhány felelőtlen magyar valóban ezt tette a keresztjeikkel, más magyarok viszont rövid időn belül leszedték onnan a zsákokat!” – közölte a civil aktivista (Kovács, 2019c).

Ez az akció igazolja azt is, hogy nem létezik egységes magyar valóságértelmezés – ahogy erre Bourdieu és Brubaker is hivatkozik. Ebben a konfliktusban többféle magyar valóságértelmezés küzd egymással azért, hogy a végén az legyen az általánosan elfogadott: az Úzvölgyi Civil Akciócsoport értelmezésében sokkal provokatívabb tettekkel lehet csak küzdeni az igazságtalanságok ellen, míg a helyi magyar politikai értelmezés szerint a törvényeket kell arra használni, hogy a magyarok valóságértelmezése váljon országos szinten elfogadottá. A politikusok ezt a magyar oldalról érkező provokációt is felhasználták identitásuk és pozíciójuk kifejezésére. A politikusok törvényisztelökként tüntetik föl önmagukat, eddigi törekvéseiket feddhetetlennek nevezik, amely románokkal szemben kialakított pozíciót az Úzvölgyi Civil Akciócsoport tette felborított. A feddhetetlennek mondott magyar törekvések befeketedtek, az eddig sértettként fellépő magyarságból most provokátorok, keresztgyalázók lettek – illeszkedve a román politikai és médiadiskurzus interpretációihoz. A helyi magyar politikusok szerint azonban a magyarok nem válhatnak azzá, amivé a románok címkézték őket, ezért elhatárolódnak a szemeteszsákos akciótól, tiltakoznak az ellen.

A politikai diskurzus ugyanakkor reflektál a román–magyar szembenállás alapját képező adminisztratív vitára is, kiemelve azt, hogy amennyiben a magyarok provokálnak, nem fognak számukra kedvező döntéseket hozni a hatóságok. Ez pedig implicit utal arra, hogy a romániai hatóságok részrehajlóak, illetve arra, hogy a magyarokat állandóan diszkriminálják. Ezekre többször hivatkozott a politikai és médiadiskurzus is.

A *Háromszék* ismét a magyar politikusokat kéri számon, kiemelve, hogy mindez megelőzhető lett volna, ha az RDMSZ időben, még márciusban lép a temetőfoglalás ellen.

„Az RMDSZ provokációt kiáltott, elhatárolódott, Borboly Csaba, a szomszéd megye bátor tanácselnöke pedig már kész tényként siratja, hogy a zsákosok miatt esélyük sincs nyerni a területvitában, ahelyett, hogy – miként a sírgyalázás kezdetei óta cselekedniük kellett volna – az államok közötti szerződéseket és egyezményeket jegyző nemzetközi fórumokhoz fordulnának. Ha megnyerjük ezt a csatát – ami jelen pillanatban nagyon kérdéses –, nem előrelépünk, hanem, mint annyiszor az elmúlt évek során, legfennebb egy újabb, visszاسzorításunkat, felszámolásunkat célzó akciónak vesszük elejét. Tehetetlen, ritkán és nehezen felhorgadó politikusainknak hála, addig hátráltunk, engedtünk, míg

sarokba szorultunk, ahonnan nincs előre. Ma múltunkat veszik el, holnap a jövőnket.” (Farkas, 2019b)

A *Háromszék* ismét a magyarok kilátástalan helyzetére reflektál, utalva arra, hogy a román-ság mindent meg fog tenni azért, hogy saját, felsőbbrendű pozícióját megtartsa a magyarokkal szemben. Ezzel ismét leképezi a román–magyar viszonyokat, a magyarokat úgy ábrázolva, hogy önmagukat sodorták ebbe a kilátástalan helyzetbe.

Tehát a romániai magyar médiadiskurzus szerint, valamint a médiában közvetített politikai, de civil és egyházi diskurzusok szerint is a romániai magyar közösség törvénytelenések áldozata lett, és a normasértések jóvátételét, valamint a történelmi tények szem előtt tartását követelik. A romániai közösség azáltal, hogy elhatárolódott egy magyarok által elkövetett provokációtól, azt igyekezett sugallni, hogy ők mindenféleképpen betartják Románia törvényeit. Cserébe azonban ők is hasonló bánásmódot, a jogi keretek tiszteletben tartását kérik. Azonban, az elhatárolódás ellenére is, a román média – amely eddig nem nagyon foglalkozott az úzvölgyi eseményekkel – felkapja a hírt, a Bákó megyei rendőrség pedig vizsgálatot indít az ügyben (*Háromszék*, 2019c).

Ám május 16–17. nem csak emiatt kavarta fel az események menetét. Szintén május 16-án, a 32 éves foksányi George Simion, aki független jelöltként indult az európai parlamenti képviselői választásokon, kétfős kampánycsapatával a helyszínen akarta meg szemlélni, hogyan takarták le a román keresztteket a magyarok. A képviselőjelölt, aki már több alkalommal támadta a magyarokat, a Facebookon közvetítette, ahogy a temető kapuját őrző néhány magyar férfit a keresztteket letakarásáról faggatta. A férfiak visszautasították a vádakat, s kérték, ne filmezze őket. Ezt követően George Simion arról kezdett panaszkodni, hogy a magyarok megütötték, sáros nadrágjára mutatva a felvételen. Egy másik videóban már arról számol be, hogy a temetőt őrző magyarok megverték, és elkergették, majd a követőit kérte, hogy szóljanak a rendőrségnek.⁶ A *Háromszék* szerint ütlegetés nem történt, csupán meglökték a fiatal politikust (*Háromszék*, 2019c), a *Székely Hírmondó* szerint azonban a „szemenszedett és videón közvetített hazugságok hatására ekkorra valóban felizzottak az indulatok, és a hátramaradt román fiúk kis híján tettlegesség áldozatává váltak. A kedélyeket azonban még idejében sikerült lecsillapítani” (Bedő, 2019c).

A *Székely Hírmondó* munkatársa, Bedő Zoltán a helyszínen tartózkodott az incidens alatt, amelyről a következőképpen tudósított:

„5 óra körül [...] megjelent egy háromfős csoport, amelynek az egyik tagja okostelefonnal a kezében hangoskodott az állam nyelvén, a másik kettő pedig őt filmezte. Arról tudósítottak, hogy magyar szélsőségesek fekete anyaggal takarták le a névtelen román hősök emlékművét és keresztjeit, ezért kénytelen voltam beleszólni az elhangzottakba. Megjegyeztem, hogy erről már csak múlt időben beszélhetnek, hiszen amint meggyőződhetek, az emlékmű szabadon áll a kereszttekekkel együtt. Hozzátettem, hogy a helyszínen egy román katona sem

6 A felvételek elérhetőek a következő linken: <https://fb.watch/9OYjPFWY5H/>

nyugszik, ők ugyanis 10 kilométerrel arrább, Dormánfalva közelében voltak elhantolva, az ott ma is létező haditemető területén. Az általam elmondottakra az illető viszont azzal replikázott, hogy letagadom a valóságot, hiszen a keresztekre fel van írva, ismeretlen román katonák nyugszanak alattuk. Azt pedig már meg sem hallgatta, hogy az emlékművet és kereszteteket csupán néhány hete állították az itt soha el nem hantolt, tehát képzeletbeli román katonának, ráadásul magyar sírok fölé.” (Bedő, 2019c) Az újságíró arról is beszámol, miszerint tartva attól, hogy román nacionalista csoportok is kimennek a temetőbe, este hazament, ott szembesülve azzal, hogy a „hazug és félrevezető hírek felkavarták a román közvéleményt, és hatásukra egyes körökben magyarellenes lincshangulat alakult ki”, míg ő, a videók egyik szereplője tucatjával kapta a „halálos fenyegetéseket és magyarokat gyalázó üzeneteket” (Bedő, 2019c).

Ez az eset is tükrözi, hogy mennyire szembeállóak a magyar és román valóságértelmezések, és hogy ezeknek az értelmezéseknek mekkora társadalmi hatása van. George Simion meg volt arról győződve, hogy a magyarok a kegyeletisértők, hiszen egy régi katonai temetőben a román hősi halottak sírjaira szemeteszsákot tettek – ezzel megerősítve azt, hogy a magyar közösség a provokátor, míg a román az áldozat. A magyar helyi média azonban pont George Simion látogatását élte meg provokációként, kiemelve, hogy a román valóságábrázolás téves, mert azt sem tudják a románok, hol vannak eltemetve azok a hősi halottak, akiknek emléket szeretnének állítani. A provokáció hatására pedig a magyar média interpretálása szerint *magyarellenes lincshangulat alakult ki egyes körökben*. Azt, hogy a médiában közvetített interpretációkat mennyire fogadja el a társadalom, igazolja az a tény, hogy George Simion azzal vádolja Bedő Zoltánt, hogy az letagadja a valóságot.

A székelyföldi román sajtó, ahogy az országos média is, beszámolt az Úzvölgyében történt „magyar provokációról”, amelyeket mélyen elítélt. Egyrészt az emlékhely szemeteszsákokkal való bevonását a román média sírgyalázásként, a halottak megalázásaként, megszenteltségtelenítésként, a történelem elferdítéseként könyveli el, és ugyanazt kéri számon a magyar közösségen, amit a magyarok kértek számon a román közösségen, amikor „betelepedtek” a temetőjükbe: a halottak tiszteletét, a konfliktusok elkerülését, a történelmi tények szem előtt tartását, illetve az elkövetők törvény előtti megbüntetését. Tehát, ahogy arra már többször reflektáltam, a magyar és román valóságinterpretációk ugyanazokat az elemeket használják, és ugyanazokkal a fogalmakkal címkézik meg egymást: mindkét fél provokátoroktól és áldozatokról beszél, élesen elkülönítve a két csoportot egymástól.

A marosvásárhelyi *Cuvântul Liber* hosszú cikkben részletezi a két „magyar provokációt”, beszámolva arról, hogy George Simion május 18-án visszament az úzvölgyi temetőbe, hogy román nemzeti színű szalagokat kössön a román katonai sírokra – tehát megjelölje a teret. „Románia mint egységes állam nekik köszönhetően létezik! Mondtam, hogy ez nem marad így, és megtartottam a szavam: ma trikolórt hoztam nekik, hogy úgy aludják örök álmukat, ahogy az megilleti. A Románia függetlenségét, szuverenitását és területi integritását védő katonák áldozatát országszerte tiszteletben kell tartani, függetlenül attól, hogy ez egyeseknek nem felel meg” – közölte Facebook-oldalán a független képviselőjelölt (Sandu, 2019a). Ebben a közleményben George Simion explicit módon kifejti azt, hogy Románia egységes nemzetállammá

szeretne válni, majd utal arra, hogy a magyar provokációk teljesen értelmetlenek, mivel ez az egységes nemzetállamiság mindenképp be fog következni.

Ezt követően a cikk részletesen beszámol a május 12-i ökumenikus magyar istentiszteletről, valamint az akkor elfogadott nyilatkozat pontjait is ismerteti. Közli, az RMDSZ, valamint a SZÖT elhatárolódik a szemeteszsákos akciótól, majd George Simion állítólagos bántalmazása kapcsán hangsúlyozza, hogy a képviselőjelölt telefonját elvették, azonban az nem biztos, hogy meg is verték. A newstandard.news-ra hivatkozva az újság azt írja: feltehetően a politikus és kampánycsapata egymás között verekedett, miközben azt kiáltották „halál a magyarokra”, hogy politikai tőkét tudjanak kovácsolni maguknak. A cikk rendkívül objektív, amely egyedi az elemzésben, a cikk szerzőjének magyar állásponttal egyet nem értése azonban kiérződik abból, hogy az úzvölgyi temető magyarok által használt elnevezéseit – osztrák–magyar katonai temető, magyar katonai temető – idézőjelbe teszi minden alkalommal. A *Cuvântul Liber* cikke mérsékeltebbé abból a szempontból is példaértékű, hogy bebizonyítja, mekkora hatása van a történelmi tények, törvényes keretek egyoldalú bemutatásának: a mérsékelt, objektív, a konfliktusban részt vevő összes oldalt figyelembe vevő tájékoztatás kevésbé provokatív, így kevésbé járul hozzá ahhoz, hogy általánosan elfogadhatóvá váljon.

Az *Informația Harghitei* már más hangnemben számol be az eseményekről. A csíkszeredai lap George Simion megverését az esetről közölt cikkben biztosra veszi, már a cím szerint is agresszió áldozata volt fiatal politikus (*Informația Harghitei*, 2021b). Egy másik, a lapban közölt részletes cikk első bekezdése szerint a magyarok „pszichológiai kompenzációt” szeretnének: elvesztették az első világháborút, ezért legalább „a halottak háborúját szeretnék megnyerni” (Groza, 2019).

„Szinte nincs mit mondanunk azokról a magyar szélsőségekről, akik szemeteszsákokat raktak a keresztekre, és olyan édesen üdvözölték George Simiont az Úzvölgyében: látták milyenek – agresszívek, durvák, szemtelenek, a hasukon Nagy-Magyarország térképével, özönvíz előtti gondolkodással megrekedtek abban a meggyőződésben, hogy a románoknak nincs mit keresniük a Hargitán, még a megyei utakon sem” – indít az írás (Groza, 2019). Ebben a cikkben is folytatódik a bűnösök és áldozat gyártása, ugyanakkor erősen sztereotipizál is, a magyarokról rendkívül negatív képet festve.

Hasonló sztereotipizáló, bűnbakgyártó eljárást alkalmaz a magyar média is, kiemelve továbbra is a magyarokat érő diszkriminációkat, valamint a hatóságok részrehajlását és a törvényes keretek román közösségnek kedvező adaptálását:

„Egyes felelőtlen felelős román előjárók – és önjelölt sérültek – ezt az Úzvölgyét szépen eltervezték. Már régebb. Akár a többi is rajzolgatják most konferenciáik asztalainál – hol nyilvánosan, hol titokban –, amiről tudunk, s azokat is, amelyekről sejtésünk sincs egyelőre. Amikor kiadták a betonkeresztek legyártását közbeszerzésen egy cégnek, már tudták az illetékes előjárók, hogy tüzzel játszanak. De úgy látszik, hogy az érvényes törvények őrei csak a mi vezetőinket látják tilosban, s citálják őket végig a bírósági paródiákon. Még az ördög is kacagja, csak derül fenn, hogy ármánykodása milyen szférákba emeli az öngerjesztő nackót a keblekből. A bigottság habzása nem ismer határokat.” (Simó, 2019)

A korábban idézett román cikk szerzője továbbá felrója, hogy a magyarok „figyelman kívül hagynak néhány kétségtelen valóságot is”. Elsősorban azt, hogy az első és második világháborús harcok során az Úzvölgyében nemcsak magyar katonák harcoltak, s így nemcsak magyarok vannak a temetőben eltemetve – ezért elfogadhatatlan a temető 1994–1998 közötti elmagyarosítása. Emellett a román államnak is felrója, hogy akkor megengedték a nemzetközi temető elmagyarosítását. A szerző a cikket a következőképp zárja, kiemelve szintén a román hatóságok részrehajló döntéshozatalát: „Önök mit gondolnak, mit fog tenni egy megfélemlített ügyész, akit majdnem a törvényen kívül helyeztek a »jogaikat« követelő bűnözők: vajon képes lesz vádat emelni, a Btk.-ban előírtak alapján, azon gazemberek ellen, akik meggyalázták a sírokat [...] Vagy öt év múlva az ügyészek nyugdíjba vonulnak, míg az sírgyalázók és agresszorok továbbra is huszáregyenruhában lovagolnak Har-Covban?»⁷ (Groza, 2019).

A *Covasna Media* napilap vezércikkben reagál a történetekre, hasonló hangnemben:

„Nem ragaszkodom a meghamisított vagy letaglózó propagandaeszközként használt történelmekhez, nincs jelentősége. Az igazság az, hogy ott románok is, németek is, magyarok is, osztrákok is, oroszok is, szlovákok is stb. haltak meg. Pár ezer ember 1917-ben, és pár száz 1944-ben. EMBEREK! Ennyire nehéz ezt felfogni?! EMBEREK! Miért nem hagyod őket illuzórikus békében pihenni? Miért kell lázadj, te, magyar etnikumú román, és miért kell megszenstelenítsd az azokban a harcokban elhunyt ismeretlen románok sírjaira állított kereszteteket?! Csak azért mert a román katonák a 39. oszták–magyar hadosztály által 1916-ban felállított úzvölgyi civi temetőtől mintegy 12 kilométerrel feljebb a dombon vagy lejjebb a völgyben haltak meg?! [...] Úgy néz ki, ez [a román kereszt felállítása] zavar néhány magyar »hazafit«, akik úgy döntöttek, hogy szemeteszsákokkal takarják le azon hősök emlékére emelt kereszteteket, akiknek nem volt magyar egyenruhájuk.” (Manolăchescu, 2019)

A cikk szerzője továbbá számon kéri a román hatóságokat is, amelyek, „ahogy szokásuk”, nem voltak jelen, amikor a provokációk történtek, illetve a román politikai vezetőket is: a miniszterelnököt, aki még nem ért rá, hogy a helyszínre menjen, valamint a kormányzó Szociáldemokrata Párt vezetőjét, aki békítő üzenetet küldött – ezen politikai vezetők külön szereplőkört alkotnak az események menetében. A cikk végén a szerző az RMDSZ-hez intéz néhány kérdést – miért nem lehet a holtakat békén hagyni? –, majd kiemeli, a probléma tematizálása politikai tőkét jelent Magyarország számára, amely Romániát a Fehér Házban is akadályoztatja, és „sikerül Magyarország javára fordítania a romániai kormánypártok megbocsáthatatlan képzettségét és baklövéseit a fekete-tengeri gáz kitermelésével és szállításával kapcsolatban” (Manolăchescu, 2019). Jelen cikk is a bűnösök és ártatlanok megkülönböztetésére éleződik ki: a sírgyalázó magyarokat címkézve meg bűnösökként, míg ártatlannak a temetőben eltemetett hősi halottakat nevezi. A korábbi idézetben nem a románság jelenik meg az áldozat szerepében, így a csoportviszonyokat a cikk nem képezi le.

7 Hargita és Kovászna megye megnevezése.

A történetekre a magyar média is reagál, ismét a törvények nemzetek szerinti alkalmazhatóságát kiemelve, illetve azt, hogy mekkora szimbolikus tőkét tudnak a román előjárók ebből a konfliktusból kovácsolni: „Hogy a nem létező hősök hirtelen megteremtett kultusza mekkora tőke bizonyos Európába vágó jelölteknek, ezt senki nem gondolta volna. Pártosok és függetlenek egyaránt nyernek a szennnyel. És hogy mekkora szakadékot von a románok és a székelyek közé, azt sem hitték volna a közösségi média bárgyú művelői, de a népbútítás hivatásos szervezetei környékén lebzselők sem gondolták volna a szemközti lövészárokból levők közül.” (Simó, 2019)

A zsákkal letakart betonkeresztek, illetve George Simon független EP-jelölt állítólagos megverése és telefonjának eltulajdonítása ügyében május 23-án házkutatásokat folytat a rendőrség Hargita és Bákó megyében. A rendőrök négy magyar személyt vittek el a Hargita megyei rendőrségre: László Antalt, Csíkszentmárton alpolgármesterét, Schrabi József és Schrabi László csíkszentmártoni, valamint Kotró Antal és Bartha Imre kászoni lakosokat. Vezető RMDSZ-es politikusok hangsúlyozzák: mindössze rendőri túlkapásról van szó, az alpolgármester ártatlan (Kovács, 2019d). A túlkapás ellen Tanczos Barna szenátor, Korodi Attila képviselő, Borboly Csaba és Gergely András a csíkszeredai rendőrség épülete előtt tiltakozott (*Székely Hírmondó*, 2019d).

Mindennek hatására – de más okok miatt is – Kelemen Hunor RMDSZ-elnök május 23-án bejelenti: a magyar érdekvédelmi szervezet felmondja megállapodását a kormányzó Szociáldemokrata Párttal az úzvölgyi helyzet rendezéséig, a helyzet elmérgesedéséért, a magyarokat hátrányos érintő kettős mérce alkalmazásáért a kormányt téve felelőssé (*Háromszék*, 2019f). „A kormánytól továbbra is azt várjuk, hogy állítsa helyre az eredeti állapotokat az úzvölgyi katonatemetőben és indítson eljárást hivatalból a dormánfalvi polgármester és mindazok ellen, akik feszültségeket keltettek” – fogalmaz állásfoglalásában Kelemen Hunor RMDSZ-elnök (Kovács, 2019d). Tehát a helyi és országos magyar politikai diskurzus is radikalizálódik: a rendőröket részrehajlóként, provokátorként címkézi meg, míg bűnősként a román politikai vezetőket nevezi meg, mivel azok képtelenek megoldani ezt az ügyet. A szereplők köre, illetve ezeknek szerepköre egyre jobban tisztázódik: már nem megfoghatatlan közösségek jelennek meg a különböző diskurzusokban, hol a provokátor/bűnös, hol a kiszolgáltatott/áldozat szerepében, hanem konkrétan megnevezett személyek, intézmények jelennek meg ezekben a szerepekben. Ezen szereplők pedig általában politikai szereplők. Tehát a diskurzusok a politikától várják el az ügy orvoslását, annak ellenére, hogy ez adminisztratív vita.

Egy vezércikkben a *Székely Hírmondó* is a magyarokat érintő hátrányos megkülönböztetések ellen küzd (Bedő, 2019d).

„...[a sírgyalázás, amely] rágalmozással és történelemhamisítással társul, az olyan mérvű erkölcsi romlottságra utal, ami túlmutat a zavartalan együttélést biztosító írott és íratlan szabályok, illetve törvények megszegésén. Az már a hitványság kategóriájába tartozik. Ilyen hitvány módon járt el erre kapható kiszolgálói által a láthatatlan, de érzékelhető háttérhatalom az erdélyi és összmagyarsággal szemben, amikor alaptalanul, jogtalanul és önkényesen feldúlta az úzvölgyi katonatemető nyugalalmát és megváltoztatta annak arculatát. Ugyanakkor a román társadalommal elhitette, hogy a székely magyarok voltak

azok, akik e gatzettet elkövették, vagyis mi gyaláztuk meg a román hősök sírjait, és nem fordítva. Ily módon pedig a már felsoroltakon kívül a gyűlöletkeltés és uszítás büntette is a számlájára írható.” (Bedő, 2019d)

Bedő szerint törvénytértő volt az is, ahogy a házkutatásokat tartotta a rendőrség, majd kiemeli, hogy amikor „az erdélyi magyarság megfélemlítéséről van szó [...] semmi sem drága, ugyanis így akarják nemzeti közösségünket hallgatásra, jussa, jogai és végül önazonossága feladására kényszeríteni” (Bedő, 2019d).

Mindezek hatására Csíkszentmárton Helyi Tanácsa május 29-én arról dönt, hogy 30 napra bezárja az úzvölgyi haditemetőt (Kovács, 2019e), a román sajtó szerint azzal a céllal, hogy mindeképp megakadályozza a román parcella felavatását (Câmpean, 2019). Egy nappal később azonban Jean-Adrian Andrei, Hargita megye prefektusa törvénytelennek ítéli meg a csíkszentmártoni önkormányzat döntését, és megtámadta azt a közigazgatási bíróságon, amely döntés így érvénytelenné vált. A prefektus szerint „szigorúan jogi szempontból, egyéb értelmezések nélkül” elemezték az önkormányzati határozatot, és úgy találták, az nem felel meg a törvényes előírásoknak. A prefektus kiemeli, ezzel elejét szeretnék venni „ennek a rendkívül egészségtelen és törvénybe ütköző hozzáállásnak” is (Câmpean, 2019). A csíkszentmártoni előjárók Hargita Megye Tanácsa jogászainak és szakembereinek segítségével látogatási programot vezetnek be a haditemetőben, amely döntést nincs joga megtámadni a prefektusnak vagy más hatóságnak. A döntés értelmében a temetőt minden héten vasárnap 16 és 17 óra között lehet látogatni, előzetes jelentkezés alapján (Kovács, 2019e).

A temető bezárását, noha a magyarok üdvözlik, a román sajtó kifogásolja. A *Cuvântul Liber* (Sandu, 2019b) Borboly Csabának, Hargita megye tanácselnökének kijelentésével magyarázza a temető bezárását, aki szerint „a katonai temető a provokációk csomópontjává vált, ezért, hogy véget vessünk a botránynak, be kell azt zárni”. A cikk emellett idézi az Ortodox Civilizációért Egyesületet is, amely arra kérte a Constantin Toma dormánfalvi polgármestert, hogy tegyen meg minden annak érdekében, hogy a román parcellát megfelelő körülmények között fel lehessen avatni. A szerző ugyanakkor kitér arra is, hogy Székelyföldi Önkormányzati Tanács döntése értelmében az úzvölgyi katonai temetőben állandó magyar jelenlét szükséges, hogy jelezzék a román hatóságoknak, várják a helyzet megoldását (Sandu, 2019b).

10. ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen tanulmány az úzvölgyi katonatemető tulajdonlása körüli adminisztratív vitára rátelepedő szimbolikus küzdelem egy szeletét vizsgálta, azt, hogy az úzvölgyi temetőben történeteket hogyan interpretáltak és mutatták be a székelyföldi román és magyar nyelvű napilapok. Az összehasonlítás célja az volt, hogy bemutassam, milyen eltérő, alternatív, gyakran egymással szembenálló valóságértelmezéseket kínál fel az Úzvölgyéhez közeli helyi média.

A tanulmányban végigvettem néhányat azon események közül, amelyek az úzvölgyi katonatemetőben felállított „román emlékmű” felfedezésétől egészen ennek az „ellen”-emlékműnek román–magyar konfliktusba torkolló felavatásáig történtek, egyetlen narrációba foglalva a történeteket, de az eltérő valóságábrázolásokat bemutatva. A tanulmány elején felvázoltam az

úzvölgyi katonatemető román, illetve magyar alapítástörténetét, valamint azt a jogi-adminisztratív keretet, amely a konfliktus kirobbanásához vezetett. Ahogy azt a szakirodalmi keretet bemutató fejezetben kifejtettem, Bourdieu, Nora, Van Dijk és Luhmann munkáihoz, valamint hazai elemzésekhez kapcsolódva, a szimbolikus események a nemzetépítés (vagy identitás- és közösségépítés) egyik fontos részét képezi, a régiók és regionális identitások létrehozásának és elismertetésének pedig rendkívül fontos eleme a tér szimbolikus megjelölése és uralása. Ez a megjelölés és uralás nemcsak a regionális identitások elfogadtatását szolgálja, a régiók uralása gazdasági és szimbolikus előnyökkel is jár. Ebben a kontextusban fontos az úzvölgyi konfliktus kiaknázása a székelyföldi román és magyar nyelvű média számára: ez a konfliktus alkalmas arra, hogy az identitásukat kifejezzék, a román–magyar csoportviszonyokat leképezzék és kommunikálják, illetve arra, hogy a másik csoporttal szembeni pozíciót bemutassák és megerősítsék. Az elemzés során azt vizsgáltam, milyen definíciós kísérleteket alkalmaz a székelyföldi román és magyar nyelvű nyomtatott média: hogyan meséli el, hogy mi történt a temetőben, illetve hogyan alakul a temető körüli adminisztratív és szimbolikus vita, kiket nevez meg szereplőknek, érintetteknek, ezeket milyen szerepben tünteti fel, illetve milyen román–magyar csoportviszonyokat ábrázol. Érdekes, hogy az eltérő valóságértelmezésekben a román és magyar nyelvű média is ugyanazokat a definíciós kísérleteket alkalmazta. A konfliktus kezdetén nem beszéltek jól lehatárolható érintettekről, a konfliktus szereplői a románság és magyarság-székelyek voltak. Ezek később konkretizálódtak: politikai szereplők és állami hatóságok váltak a konfliktus érintetteivé. A valóságértelmezések pedig az ártatlanok és bűnösök megkülönböztetése mentén épültek: a magyar média szerint a románok provokátorok, a magyarok pedig elszenvedői ezeknek a provokációknak, míg a román média szerint a magyarok a törvénszegő agitátorok, a románság ártatlan. Tehát mindkét valóságértelmezés szerint a saját csoport a törvénytisztelő, feddhetetlen, míg a másik csoport rendbontó, provokátor, kegyeletsértő, akinek sem a törvények, sem a történelem nem számít. Ezek alapján képezi le a média a csoportviszonyokat is. A magyar nyelvű média a magyarokat mindig alárendelt szerepbe helyezi, akik diszkriminációk egész sorával kell állandóan szembenézenek, a románokat elnyomókként, zsarnokként prezentálva. Ezzel szemben a román média a magyarokat mindig agitátorként prezentálja, akik nem tudják elfogadni azt, hogy Románia egységes nemzetállam. A két alternatív, gyakran szembenálló valóságértelmezés sokszor reflektál egymásra, kidomborítva, hogy a másik csoport valóságértelmezése hazugság, provokatív és egyoldalú.

Az Úzvölgye körüli román–magyar konfliktus 2021. végére sem oldódott meg, igaz a Bákói Táblabíróság 2021. októberének végén jogerősen visszavonta Dormánfalva azon határozatát, amellyel az úzvölgyi katonatemetőt városi közvagyonná nyilvánította. Emellett a törvényszék Csíkszentmártonnak megadta a lehetőséget arra, hogy jogi úton fejezze ki igényét a katonatemetőre, illetve arra, hogy a tulajdonjogi vita tisztázása után megvitassák az építkezési engedélyt, amelyet a Bákó megyei törvényszék felfüggesztett 2020 júniusában.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Bedő, Z. (2019a). Nem szabad tovább tűrni! *Székelly Hirmondó*. <https://www.hirmondo.ro/kozerdeku/nem-szabad-tovabb-turni/>.
- Bedő, Z. (2019c). Legyünk éberek! *Székelly Hirmondó*. <https://www.hirmondo.ro/velemenyl/legyunk-eberek/>.
- Bedő, Z. (2019c). Gyalázzák és fenyegetik a magyarokat. *Székelly Hirmondó*. <https://www.hirmondo.ro/romania/gyalazzak-es-fenyegetik-a-magyarokat/>.
- Bedő, Z. (2019d). Nem tűrhetjük tovább! *Székelly Hirmondó*. <https://www.hirmondo.ro/velemenyl/nem-turhetjuk-tovabb/>.
- Bodó, J. & Biró, A. Z. (2017). Szimbolikus térhasználat változó szerepben. *Replika*, (5), 147–161.
- Bourdieu, P. (1985). Az identitás és a reprezentáció. A régió fogalmának kritikai elemzéséhez (ford.: Derdák Tibor). *Szociológiai Figyelő*, 1(1), 7–22.
- Câmpeanu, L. (2019). Cimitirul Internațional din Valea Uzului nu se va închide legal. *Infomația Harghitei*. <http://informatiahr.ro/cimitirul-international-din-valea-uzului-nu-se-va-inchide-legal/>.
- Farkas, R. (2019a). Ilyen ez az ország. *Háromszék*. <https://www.3szek.ro/load/cikk/123038/ilyen-ez-az-orszag>.
- Farkas, R. (2019b). Sarokba szorítva. *Háromszék*. <https://www.3szek.ro/load/cikk/123162/sarokba-szoritva>. Letöltve: 2021. 12. 06.
- Groza, M. (2019). „Indiferent în ce direcție a frontului a fost, orice creștin merită o cruce și asta este expresia acestui cimitir militar...”. *Infomația Harghitei*. <https://informatiahr.ro/indiferent-in-ce-directie-a-frontului-a-fost-orice-crestin-merita-o-cruce-si-asta-este-expresia-acestui-cimitir-militar/>.
- Háromszék (2019a). Elhalasztották az úz-völgyi román emlékmű avatását. <https://www.3szek.ro/load/cikk/122955/elhalasztottak-az-uz-volgyi-roman-emlekmu-avatasat>
- Háromszék (2019b). Letakarták a betonkereszteket, őrséget álltak /FRISSÍTVE: Dragnea nyugalomra int, a liberálisok a román hősöket siratják/. <https://www.3szek.ro/load/cikk/123118/letakartak-a-betonkereszteket-orseget-alltak-frissitve-dragnea-nyugalomra-int-a-liberalisok-a-roman-hosoket-siratjak-uzvolgye>.
- Háromszék (2019c). Fokozódik a feszültség Úzvölgyében. <https://www.3szek.ro/load/cikk/123121/fokozodik-a-feszultseg-uzvolgye>.
- Informația Harghitei (2019a). Primăria Dărmănești, în legătură cu disputa privind cimitirul din Valea Uzului: „Cimitirul Internațional al Eroilor de la Valea Uzului a fost fondat de Societatea Cultul Eroilor între anii 1926 și 1927, aici fiind înhumați un număr de 1.306 militari de naționalități diferite: români, maghiari, germani, austrieci, italieni, ruși și sârbi”. <http://informatiahr.ro/primaria-darmanesti-in-legatura-cu-disputa-privind-cimitirul-din-valea-uzului/>.
- Informația Harghitei (2019b). Activistul George Simion, agresat fizic la cimitirul de la Valea Uzului. <http://informatiahr.ro/activistul-george-simion-agresat-fizic-la-cimitirul-de-la-valea-uzului/>.

- Iszlai, K. & Szüszer, R. (2019). Román emlékművet avatnak az Úz-völgyében. *Székelyhon*. <https://szekelyhon.ro/aktualis/roman-emlekmuvet-avatnak-az-uz-volgyeben>.
- Kiss, T., Csata, I., & Toró, T. (2020). *Regionális Barométer – 2019. Fejlődési idealizmus, regionális identitások, korrupciópercepció, demokrácia-felfogás és magyarellenesség Romániában*. Cristal Print.
- Kiss T., Toró T., & Jakab, Z. T. (2021). *Magyarellenesség Romániában. Kérdőíves vizsgálat, a közoktatásban használt tankönyvek és a román közösségi média tartalomelemzése*. Székelyföldi Közpolitikai Intézet, Bálványos Intézet.
- Kovács Hont, I. (2019a). El sem készült és már Dormánfalváé volt. *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.ro/el-sem-keszult-es-mar-dormanfalvae-volt>.
- Kovács Hont, I. (2019b). Ne bánts a magyart. *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.ro/ne-bantsd-a-magyart/>.
- Kovács Hont, I. (2019c). Minden elakadt, mindent folytatni kell. *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.ro/minden-elakadt-mindent-folytatni-kell/>.
- Kovács Hont, I. (2019d). Házkutatások az egyik oldalon, elnézés a másikon. *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.ro/hazkutatasok-egyik-oldalon-elnezes-a-masikon>.
- Kovács Hont, I. (2019e). Bezárják az úzvölgyi katonatemetőt. *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.ro/bezarjak-az-uzvolgyi-temetot>.
- Luhmann, N. (2008). *A tömegmédia valósága* (ford. Berényi Gábor). Gondolat Kiadó.
- Manolăchescu, D. (2019). EDITORIAL. Morții mamelor noastre. *Covasnamedia*. <https://covasnamedia.ro/editorial/editorial.-mortii-mamelor-noastre>.
- Mezey, D. (2019). Inaugurarea solei eroilor români înhumati în Cimitirul Internațional de la Valea Uzului, programată la 17 mai, s-a amânat. *Infomația Harghitei*. <http://informatiahr.ro/inaugurarea-solei-eroilor-romani-inhumati-in-cimitirul-international-de-la-valea-uzului-programata-la-17-mai-s-a-amanat/>.
- Nora, P. (1999). Emlékezet és történelem között. A hely problematikája (ford.: K. Horváth Zsolt). *Aetas*, (3), 142–158.
- Mózes, L- (2019). Úz-völgyi kései sirató. *Háromszék*. <https://www.3szek.ro/load/cikk/122661/uz-volgyi-kesei-sirato>.
- Patakfalvi-Czirják, Á. és Zahorán, Cs. (2017). A román nemzet határai – régió és identitás Székelyföldön és a Moldovai Köztársaságban. *Replika*, (5), 107–147.
- Sandu, I. (2019a). La Cimitirul Internațional din Valea Uzului, acoperirea cu saci de gunoi a crucilor eroilor români „Discreditează comunitatea Maghiară”. *Cuvântul Liber*. <https://www.cuvantul-liber.ro/344899/la-cimitirul-international-din-valea-uzului-acoperirea-cu-saci-de-gunoi-a-crucilor-eroilor-romani-discrediteaza-comunitatea-maghiara/#>.
- Sandu, I. (2019b). Administrație cu... lanțuri și lacăt. *Cuvântul Liber*. <https://www.cuvantul-liber.ro/345128/administratie-cu-lanturi-si-lacat/>.
- Sarány, I. (2019). Hol a határ? *Hargita Népe*. <https://hargitanepe.eu/hol-a-hatar/>.
- Székely Hírmondó (2019a). RMDSZ-es politikusok az úzvölgyi katonatemető átalakításának a leállítását kérik. <https://www.hirmondo.ro/romania/rmdsz-es-politikusok-az-uzvolgyi-katonatemeto-atalakitasanak-a-leallitasat-kerik/>.

- Székely Hírmondó (2019b). Úzvölgyi katonatemető: a védelmi minisztertől kért tájékoztatást Dăncilă. <https://www.hirmondo.ro/romania/uzvogyi-katonatemeto-a-vedelmi-minisztertol-kert-tajekoztatast-dancila/>.
- Székely Hírmondó (2019c). Úzvölgyi katonatemető: virrasztottak a sírkert előtt, tartva a román emlékmű felavatásától. <https://www.hirmondo.ro/romania/uzvolgyi-katonatemeto-virrasztottak-a-sirkert-elott-tartva-a-roman-emlekmu-felavatasatol/>.
- Székely Hírmondó (2019d). Házkutatásokat végez a román rendőrség Hargita és Bákó megyében az úzvölgyi katonatemető román parcellájának állítólagos meggyalázása és egy független román európai parlamenti képviselőjelölt megverése ügyében. <https://www.hirmondo.ro/romania/uzvolgyi-katonatemeto-hazkutasokat-vegez-a-rendorseg-bako-es-hargita-megyeben/>.
- Zahorán, Cs. (2016): Trikolórok, farkasok és turulok földje. Magyar és román szimbolikus politikák Erdélyben 1989 után. *Regio*, 24(1), 226–281.
- Van Dijk, T. A. (2012): Discourse and Knowledge. In J. P. Gee & M. Handford (szerk.): *Handbook of Discourse Analysis*. Routledge, 587–603.

Weboldalak

www.once.ro

www.uz-volgye.ro

www.hadisir.hu

<https://uz.hargitamegye.ro/>